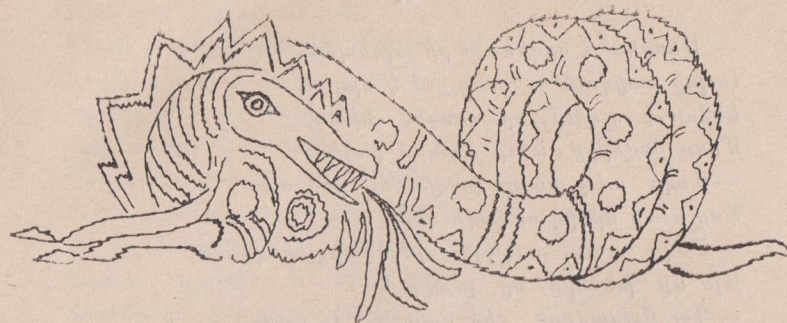

ՎԱՀԱԳԱՆ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԲԼԵՌԻԼ

I

Թե որ դարում՝ անհայտ է ինձ, թե որ երկրում՝ չգիտեմ,
Ծաղկում էր մի կախարդ այգի, մշտադալար մի եղեմ:
Ընդ շնչում էր բույրը նրա՝ բուժվում էր շար բարբերից,
Մոռանում էր քեն ու նախանձ, ասես ծնվում էր նորից:
Ծաղկում էր նա հազար տարի ու այդ երկրում ծաղկաբույր
Հազար տարի չկար մի սիրտ, որ շար լիներ կամ տխուր:
Այլամ արքան՝ մշտաժպիտ տերը երկրի և այգու,
Կանչում էր իր մարդկանց այնտեղ արդար քրտինք թափելու:
Դալիս էին ամեն կողմից ու հեռանում վեհացած,
Ոչ թե արքան՝ բարությունն էր իշխում երկրում այդ մարդկանց:
Դալարագեղ հրաշք այգում, սեզ ծառերի շարքում ձիգ,
Կար մի զարմանք խնձորենի՝ ցնորքի պես զեղեցիկ:
Փարթամ էր շատ, բայց բռնում էր միայն երեք հատ խնձոր,
Ողջ ուժն ասես տալիս էր այդ խնձորներին մեղրածոր:
Ի՛նչ խնձորենի՝ երեք արև, երեք ճյուղից կախված վար,
Յուրում էին զիշերն անգամ, ցրում մշուշ ու խավար:
Այդ ծառի պես երեք արև, երեք որդի ուներ քաջ
Այլամ արքան, ծերուկ արքան՝ իր օրն ապրած անհառաչ:
Մի խնձորը ալիզ որդուն, մի խնձորը՝ նրա միջնեկին,
Եվ երրորդը պատկանում էր փոքր որդուն՝ Արեգին:

Վարդանյան, Վ. Լ.

Վ 301 Հազարան բլբուլ: Պոեմ. Դպր. միջին և բարձր տարիքի հա-
մար:— Եր.: Սովետ. գրող, 1982, 48 էջ:

Հայկական ժողովրդական այս հեքիաթն ունի բազմաթիվ գրական
մշակումներ: Հեղինակը ոչ միայն վերապատմում է հայտնի հեքիաթը,
այլև մատուցում է նոր ձևով, արձագանքելով ժամանակի հրատապ
խնդիրներին:

4803010200 (794)

Վ ————— 151 82 «S»

705 (01) 82

ԳՄԴ 84 Հ. 7

ԱՐ 2

— Մեռնում է որդիս, բարի այգեպան,
 Լույսը բացվում է, հանգչում է որդիս,
 Խնձոր է ուզում, որ տանեմ նրան,
 Մեկը լավերից տուր տանեմ բալիս:
 — Մեկի տեղ տասը քաղեմ ու քեզ տամ,
 Թող ուտի որդիդ ու լավի գնա:
 — Մեկը տուր, սակայն այս ծառից փարթամ,
 Այս մի խնձորը, որ չմարի նա:
 — Դա թագավորի մեծ որդունն է, մայր,
 Այգու մեկ քառորդ բերքը ուզիր, տամ:
 — Զէ, այս մշուսը տուր որբուկիս համար,
 Սա էլ իմ հանգչող աստղին կյանք կտա:
 — Դա թագավորի միջնեկ որդունն է,
 Այգու կես բերքը ուզիր և կտամ:
 — Թող փրկիչ լինի քո օգնությունը,
 Ա՛յ, էն խնձորն եմ ուզում այս անգամ:
 — Դա թագավորի որդունն է կրտսեր,
 Այգու ողջ բերքը քաղիր տար, պառավ,
 Բայց այդ խնձորը դու միտդ մի՛ բեր,
 Ախ, ինչո՞ւ աչքդ հենց դրան առավ:
 Եվ արշալույսի վառ ցուրերի մեջ
 Պառավն իր ձեռքերն երկինք կարկառեց,
 Ու թարտացին ցուրերում այդ պերճ
 Երկու խեղճ ձեռքեր ասես շնչահեղձ.
 — Բարի աստված, արդար աստված,
 Որ քո վերից նաչում ես ցած,
 Դու լավ տեսար ի՞նչ արեցին,
 Մեռավ որդին իմ միածին:
 Դու, որ տվիր կյանք բոլորին՝
 Թագավորի որդոցն ու իմ,
 Զորեցիւր տարբերություն,
 Տվիր միսն ու արյունը նույն,
 Ասիր՝ ցուրտ կա, նույն կերպ մրսեն,
 Սով կա՝ նույն կերպ քաղցից տանջվեն,
 Կանչում եմ քեզ, ահեղ աստված,

Քո արդար կամքն է անարգված,
 Զորացրու ծաղիկ ու ծառ,
 Այգին դարձրու փուշ ու մացառ,
 Որ որդուս պես արքայորդին
 Կարոտ մնա իր խնձորին:
 Փուշ բուսցրու սրտերի մեջ,
 Թող ծակծկվեն մարդիկ անվերջ,
 Որ հասկանան խեղճն ինչ բան է,
 Որ հասկանան խիղճն ինչ բան է:
 Կանչեց այսպես. ու մթնեցին
 Երկինք-գետինը լուսաբացին
 Ու երբ մեկ էլ շողեր հագան,
 Մարդիկ տեսան, ծառեր չկան,
 Մացառներ են տեղը նրանց
 Ու խճճված փշեր անանց:

III

Հազար ափսոս ծաղկած այգուն՝ դարձած այսպես մացառուտ,
 Հազար ու բյուր ափսոս մարդկանց, որ կորցրին սեր ու գութ:
 Նրանք եղծված՝ ձգտում էին վեհ ու վսեմ երևալ,
 Առաքինի, արդարամիտ ոչ թե լինել, այլ թվալ:
 Ու խմբովին գրոհ տվին այգեպանի վրա խեղճ,
 Թե դու ինչու ժլատ եղար, մեզ գցեցիր ցավի մեջ:
 Անիծեցին, հայհոյեցին, անարգեցին աչ ու ձախ,
 Հազար ձեռով կրկնեցին, որ եղել է նա խարդախ,
 Դիտմամբ մերժել է պառավին, նրան խնձոր չի տվել,
 Որ չորանա այգին այսպես, մի ճյուղ անգամ չի փրկվել:
 Ու պոկեցին իր անարգանք թավ մորուսից մի-մի մազ,
 Թե՛ դու ցածր ես, իսկ մենք՝ բարձր ու հավիտյան քեզ անհաս:
 Նույնն արեցին ավագ որդին ու միջնեկը արքայի,
 Միայն Արեգն հեռու մնաց՝ սրտում մի ցավ ամհօի:
 Յավով խորհեց, բայց լուկ իր մեջ, ձայն չտվեց դառնակեղ.
 Ի՞նչ եք ուզում այգեպանից, մեր այգու կարգն է այդպես,
 Ծառայել է հավատարիմ, ո՛չ խաբել է, ո՛չ դավել,
 Նա սոսկ մերը պահել է մեզ, ուրիշներին չի տվել...

Պալատ կանչեց Ալամ արքան գիտուններին իր բոլոր՝
 — Մի ճար արեք, ասաց նրանց, մնացել եմ ես մոլոր:
 Այս ի՞նչ աղետ-պատուհաս էր, որ ուղարկվեց երկնքից,
 Ո՞ր են խաղաղ օրերը այն, վեճ են սարքում դուռ-դրկից:
 Վարակվում են մեկը մեկից տենչանքներով ընչաքաղց,
 Մեկը մեկին հեգնում, ծաղրում, մեկը մեկին օձ ու դադձ:
 Փոքր ցավը դեռ չբուժած՝ մեծն է գալիս ցավերի,
 Խաբախում թյան աճող ցեյր ողջ երկիրս կավերի:
 Գիտունները վեճ բացեցին իրր մի ճար դանելու,
 Բայց նենգարար բամբասեցին, բանսարկեցին իրարու:
 Ալամ արքան լսում նրանց, լաց էր լինում գլխահակ,
 Եվ արցունքն էր հոսում նրա մորուքն ի վար սպիտակ...

Երկու փերի եկան, երկու հրաշք ու ցուք,
 Սեաշյա էր մեկը, մյուսը՝ կապուտաշյա,
 Երկու փերի՝ թեթև, երկու կրակ, ցնորք
 Ալամ արքայի դեմ բոցկատացին ահա.
 — Ողջո՛ւյն, Ալամ արքա, — զլուխ ավին խոնարհ,
 Քո հառաչանքն հասավ մեր ափերին:
 Ու գզվեցին նրանք արքային վշտահար՝
 Փերին կապուտաշյա և սեաշյա փերին:
 — Շատ մեծ է անեծքը՝ իջած աշխարհին ձեր...
 Հեշտ էր արվում կյանքում ձեզ ամեն բան,
 Դուք ազնիվ էիք, վեհ, բայց ձեր շնորհքը չէր,
 Այլ պարզեն էր այգու կախարդական:
 Դուք կոտորեցիք սիրտը թեկուզ մեկի, մի մոր,
 Եվ զայրացավ աստված, ուզեց այնպես լինի,
 Որ տանջանքով գտնեք ձեր կորցրածը մի օր:
 Մենք եկել ենք, արքա, որ քեզ ճարը ցույց տանք:
 Եվ այդ ճարը մեկն է՝ բլբուլը հազարան:
 Սակայն նրա ճամփին հազար ու մի վտանգ,
 Հազար դե ու հրեշ, փորձանքներ կան:
 Ու լռեցին մի պահ ու նայեցին միմյանց

Փերին կապուտաշյա և սեաշյա փերին.

— Բայց չեք հասնի, արքա, — կապուտաշյան ասաց, —
 Դուք երբեք չեք հասնի մեր ափերին:
 Ես հազարան հավքի տիրուհին եմ, արքա,
 Եվ հանգիստ եմ, որ չեմ կորցնի նրան,
 Միայն մաքուր սրտով, միայն ձեռքով մաքուր
 Կարելի է բռնել բլբուլն իմ հազարան:
 Իսկ քո մարդիկ պիղծ են և անմաքուր այնպես,
 Որքան խարդախ ու շար, նույնքան տկար,
 Եվ արարիչ սերը չի բնակվում արդեն
 Նրանց սրտերի մեջ՝ եղծված ու ցավազար:
 Ապա խոսեց, ասաց սե աչքերով փերին.
 — Իսկ ես հավատում եմ, կգա մարդը, արքա,
 Թեկուզ միլիոն դեեր կանգնեն ճանապարհին,
 Եվ հնազանդ նրան՝ կերգի հավքը ճարտար,
 Նա չի կարող չգալ, իր աշխարհում ցավ կա,
 Ցավն ուժ է սիրուց մեծ, սիրուց՝ ստեղծարար:
 Ապա խոսեց, ասաց կապուտաշյան էլի.
 — Մեր աշխարհից, արքա, այստեղ իջա,
 Որ հուշեի ու դար ձեր քաջն անպարտելի,
 Ե՞ս եմ ճիշտը, տեսնենք, թե՞ սեաշյան:

Ալամ արքան որդիներին իր մոտ կանչեց հայրաբար,
 Իր տեսածը պատմեց նրանց, իր լսածը բառ առ բառ:
 — Դե գնացեք, բարի ճամփա, բերեք բլբուլն հազարան,
 Տեսնեմ ձեզից ո՞վ կլինի անպարտելի մարդը այն,
 Որ կունենա մաքուր ձեռքեր, սիրտ կունենա լուսավոր:
 Ու կենթարկվի նրա կամքին այն հրաշքը փետրավոր:
 Երեք կտրիճ ձիեր հեծան, երեք կայծակ շողացին,
 Հրեղեն հավքը բերելու թռան երեք հողածին:
 Զուր կամեցավ այգեպանը օրհնել ճամփան քաջերի,
 Նրանք անցան օտարի պես, չառան օրհնանքը բարի:
 Այգեպանը վշտից մեռավ: Դանդաղեցրին թափն իրենց
 Երեք եղբայր, բայց երկուսը ոչ զղջումից դառնահեծ,
 Խորհում էին միջնեկ ու մեծ, որ էլ արքան չի տեսնում:

Ինչո՞ւ այդպես թափով՝ գնան և դեպի ո՞ւր են գնում:
 Յնորվել է իրենց հայրը, ո՞վ է տեսել, ա՛յ խենթ հայր,
 Որ հազարան բլբուլ լինի ու մենք բերենք քեզ համար:
 Երկրե-երկիր կթափառեն ու ետ կգան ձեռնունայն,
 Ձկար, հայր իմ, հավքերի մեջ քո ասած հավքն հազարան:
 Շատ փնտրեցինք, շատ հոգնեցինք, խառնեցինք ծով ու երկիրնք,
 Քո ուզածը չկա՛ր, չկա՛ր, որ հետներս բերեինք:
 Ու մինչ նրանք խորհում էին խաբել իրենց հորն այդպես,
 Մղկտում էր փոքրի խիզճը, աղ ցանած վերք էր ասես:
 Եվ ասում էր ինքը իրեն՝ ի՞նչ արեցիր դու, Արեգ,
 Քո փոքրօգի խեղճովոնք չի ներվելու քեզ երբեք:
 Տվել էր քեզ բարի հայրդ մարդու սիրտ ու կերպարանք,
 Բայց դու ընկար մարդու կերպից, ինչպես բնկել են նրանք,
 Որ իրար դեմ մարտ են մղում իրր հանուն վսեմի,
 Այս ինչ ուժ կա քո սրտի մեջ, խավար մի ուժ երկդիմի,
 Քեզ չի թողնում ուրիշի դեմ բացվես ինչպես հենց քո դեմ,
 Աղաղակես, որ վախկոտ ես եղել այնքան ու նսեմ,
 Ձեռն գնացել այդպանի բարի օրհնանքն առնելու,
 Մարդիկ տանջել են անարդար, չես սփռփել նրան դու:
 Մազ չես պոկել իր մորուսից, բայց այդ, խղճով, ինչ է որ,
 Պոկողների դաժան ձեռքը պինդ բռնել էր հարկավոր:
 Ինչպե՞ս պիտի դու դեմ գնաս չար դեերին քո ճամփի,
 Երբ նստած են քո մեջ նրանք այդպես խարդախ, տմարդի,
 Եվ անմաքուր քո այդ սրտով, քո ձեռքերով անմաքուր,
 Ասա, ինչպե՞ս պիտի բռնես այն հազարան հավքը հուր...

VII

Գնում էին, գնում, գնում զօր-գիշեր
 Երեք եղբայր, հեծած ձիեր հրաշեկ:
 Ճամփան մեկ էր, դարձավ հանկարծ նա երեք,
 Փունջ-հանգուցում մի ծերունի լուսահեր.
 — Բարե, պապի, աղոթո՞ւմ ես առ աստված:
 — Բարով եկաք, թագավորի որդիներ:
 — Իրավ, պապի, թագավոր է հայրը մեր,
 Բայց որտեղի՞ց դու այդ գիտես, ո՞վ ասաց:
 — Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, ով ինչ գիտի՝ ինչ ասի,
 Ինձանից են ամենքը բան իմանում,

Ոչինչ չկա մարդու մտքի սահմանում,
 Որ իմ աչքը մինչև հատակ չտեսնի:
 Գիտեմ, ինչպես վշտացել է հայրը ձեր,
 Չորացել են այգին ու սիրտը մարդկանց:
 — Դրա համա՞ր ես աղոթում առ աստված,
 Թող երկիրքը ձայնդ լսի, բարի ծեր:
 — Հի՛, հի՛, հի՛, հի՛, աղոթում եմ, այն էլ ո՞ւմ...
 Իմ շուրթերը բան խնդրելու սովոր չեն,
 Մատս շարժեմ՝ այս լեռները կկորչեն,
 Աստվածներ եմ ես մի մատով կործանում:
 — Ո՞վ ես, պապի, սարսուռ եմ քո խոսքից:
 — Անուն չունեմ կամ անուններ ինչքան կան,
 Եվ ինչքան էլ հետո ծնի ապագան,
 Բոլորն իմն են, բոլորը ես եմ նորից:
 — Պապի, մի՞թե դու ապագան էլ գիտես:
 — Գիտեմ, գիտեմ, թագավորի որդիներ:
 — Ասա, պապի, զո՞ւր է արդյոք ջանքը մեր,
 Կբերե՞նք մենք հազարան հավքն իսկապես:
 — Ձեզնից մեկն է գնում նրան բերելու,
 Բայց չեմ ասի՝ լիքը կգա, թե դատարկ,
 Ինչո՞ւ դարձնեմ կյանքն անդադունիք, անպատրանք,
 Այդպիսի կյանքն հավասար է մեռնելու:
 Ահա, տեսեք, երեք ճամփա ձեր դիմաց,
 Ամեն մեկը մեկը բռնեք գնացեք,
 Այս մի ճամփան, որ ուղիղ է ինչպես տեղ,
 Ուր որ տանի՝ ետ կբերի անկասկած:
 Գնացողը այս մի ճամփով մի քիչ կոր
 Տարիներ անց կամ ետ կգա, կամ չի գա,
 Իսկ երրորդը անդարձ ճամփան է ազա՛հ,
 Ում տարել է, ետ չի բերել մինչ այսօր:
 — Ի՞նչ ճամփա է, որը տանում է անդարձ:
 Եթե պիտի ետ չբերի մեզ ճամփան,
 Ինչպե՞ս պիտի բերենք բլբուլն հազարան,
 Մենք ընտրում ենք առաջինը անվթար:
 Այսպես ասին՝ մեկմեկու խոսք կտրելով
 Թագավորի ավագ որդին ու միջնեկ:

— Շատ խելոք եք, — հեզնեց ծերը, — գնացեք,
Ուր էլ գնաք, դուք ետ կգաք ապահով:
Ու հեռացան եղբայրները ցնծալից,
Կանչեց Արեգն՝ ինձ սպասեք, երբ ետ գաք,
Ես գնում եմ անդարձ ճամփով, մեն-մենակ,
Բայց ետ կգամ, դուք սպասեք այստեղ ինձ:

VIII

Անդարձ ճամփով գնում է նա, ճամփան երկար, քունը՝ կարճ,
Մեկ էլ հանկարծ մի սպիտակ աշխարհ փովեց իր առաջ:
Սպիտակ են սար ու ձորերը և անտառն է սպիտակ,
Ձյուն է ասես եկել թաղել ամենն իր հաստ շերտի տակ:
Կարկաշում է, երգում առուն իր սպիտակ ափերում,
Սպիտակ է ջուրն էլ նրա, ասես կաթ է փրփրուն:
Ողջը մեռած ու անշարժ են, լոկ առուն է կենդանի,
Կարկաշելով հոսում է նա՝ առվի նման հայրենի:
Ախ, ջրերը ամեն տեղ էլ նույն ձևով են խոխոջում,
Եվ ինչ գույն էլ որ ունենան՝ նույն արծաթ երգն է հնչում:
Կարոտել է Արեգն արդեն իր հայրենի ջրերին,
Տեսնես մեկ էլ ե՞րբ կլսի նրանց անուշ մեղեդին:
Գնում է նա առուն ի վար, միշտ մի միտք է գլխի մեջ,
Անգթորեն տանջող մի միտք, որ կրկնվում է անվերջ,
Սերը մեռավ, կեղծ են, ավա՛ղ, նրա բառերը բոլոր,
Հույսն անհույս է, լույսն անլույս է, լոկ խարդավանքն է հզոր:
Եվ այգեպանն հանգավ ինչպես մի լույս հողմոտ խավարում,
Եթե ինքը պաշտպան կանգնեք, նա դեռ կապրեր աշխարհում:
Ա՛խ, թող մարդուս մարմնի վրա հազար վերքեր լինեն խոր,
Բայց չլինի նրա խիղճը գեթ մի տեղից վիրավոր:
Ու տնքալով խղճի խաչթից՝ գնում է նա գլխահակ,
Մեկ էլ ահա կանգնեց իր դեմ դեկ ամրոցն սպիտակ:
Որս էր անում տերն անտառում, և մենակ էր այդ պահին
Սառցե բարձր ամրոցի մեջ նրա չքնաղ գերուհին:
Կբացի սիրտն Արեգն հիմա աղջկա դեմ այդ սիրուն,
Որ մեղմանա խղճի խաչթը, թեթևանա ցավն անհուն,
Բայց կարծես թե բառեր չկան ու մնում է լեզուն փակ,
Ինչպե՞ս շուռ տա ուրիշի դեմ մեղսոտ հոգին մինչ հատակ:

Ձայն տվեց հողը սպիտակ դեին.
— Արեգն է եկել, մահով է եկել, վերջ քո արեին:
Բուք-բորան ելավ, ոռնացին գայլեր հազար ու հազար,
Բայց գայլեր չկան, ոռնոցն է միայն լսվում միալար,
Այդ դեն է ասում՝ հատվել են արդեն իմ և իր ուղին,
Կամ ես, կամ նա ինձ, երկու դեպքում էլ վերջ իմ երկյուղին:
Եվ հողն է խորհում՝ այս բուք-բորանից այնպես հոգնել եմ,
Յոթ հազար տարի հերկվոր չեմ տեսել, հիմա կտեսնեմ:
Ծիլերն իմ խեղդում, ձյունով է պատում դեն ինձ անխնա,
Իսկ մարդկանց սրտում յոթ հազար տարի սերմանում է նա
Կեղծիք, խարդավանք ու խարեռություն,
Անվերջ դավում է, անվերջ պառակտում,
Եղծում է մարդկանց, որ այս են, սակայն ցույց են տալիս այն,
Եվ զրանից է, որ չի տաքանում աշխարհը համայն:
Յրտի սկիզբն է նա այս աշխարհի,
Կարծում է պիտի երկիրն իր շնչից այսպես միշտ սառի:
Արեգն է եկել, որ վերջ տա ցրտին,
Բայց լուռ է, դեռ կապանք է դրել կտրիճի սրտին:
Ախ, քանդիր, կտրիճ, հաղթիր դու դեին քո սրտում նստած,
Որ հաղթես նաև զրսում՝ դեմ-դիմաց:
Բավ է այս լինես, սակայն ցույց տաա այն,
Սրտիդ մեջ ոչինչ մի պահիր ծածուկ, ասա բարձրաձայն:
Ես ինչպե՞ս անեմ, որ ինձ անսա նա,
Ո՞վ է ինձ լսում, լոկ տրորում են անխիղճ, անխնա:
Մի՞թե նա լսեց, գերուհու դրած ողջ հացը կերավ,
Բայց զինին թափեց, մի կաթիլ անգամ բերանը չառավ,
Չուզե՞ց, որ զինին խոստովանել տա,
Իր ծանր մեղքից շատախոսի նա:
Օ՛, լսեց, լսեց, քանդում է կապանքն իր սրտին դրած,
— Ես մեծ անգութն եմ, դուր տվիր, չքնաղ, դու ինձ գու՞թ ու
հաց,

Ես արժանի եմ դաճահարվելու,
Բանասերկունների մեղսոտ կարծիքին մնացի հլու
Եվ այգեպանին չզարձա սատար,

Նա ինձնից գութ էր ուզում մի պատառ,
 Բայց ես անտարբեր՝ նրա ինձ պարզած ձեռքում քար դրի,
 Որ չարժանանամ քամահրանքին բանասարկուների:
 Ես սիրում էի այդ արդար մարդուն,
 Ախ, նա կարծում էր, թե մարդ եմ իր պես և արդարություն,
 Ապավինել էր ինձ՝ վերջին հուշին,
 Սակայն եղա ես նրան կործանող անգութն առաջին:
 Ով չքնաղ, քիչ է, թե ինձ սպանես,
 Սուրս կրծքիս մեջ կխրեր ես,
 Բայց պիտի բերեմ բլբուլն հազարայն,
 Որ այգին անվարդ, մարդիկ աներազ, չարսիրտ չմնան:
 — Այդ երազն ի՞նչ է, խորհեց դեռ չար,
 Բան չեմ հասկանում, բարբառ է օտար:
 Ես թուլանում եմ, բայց դեռ պարտված չեմ:
 Հասավ ժամն արդեն,
 Մեր սրերն հիմա դրսում կբախվեն:

Եկավ դեռ և ահաբեկ
 Ձյուն ու մրրիկ արծակեց.
 — Քեզ սառած միս կանեմ, Արեգ,
 Հում-հում կուտեմ հիմա քեզ:
 Ձին թոցրեց Արեգն իսկույն,
 Անցավ թիկունքը դեհ,
 Ձարկեց, թռավ գլուխը ձյուն,
 Յրտի սկիզբն աշխարհի:
 Նվաց դեռ հոգևարքում.
 — Ով հողածին, զարկ մեկ էլ:
 — Մի անգամ է քաջը զարկում,
 Քեզ շատ-շատ էր այդ մեկն էլ:
 Սպիտակ դեն հալվեց, ընկավ,
 Մարեց հույսը և հետին,
 Ձարկեր քաջը երկրորդ անգամ,
 Նա կյանք կառնե՞ր վերստին:
 Փարվեց աղջիկն հրաշագեղ
 Ազատարար Արեգին.
 — Մնա, կտրիճ, ապրիր այստեղ,
 Դու ինձ այր-մարդ, ես քեզ՝ կին:

— Ճամփա ունեմ, պիտի գնամ,
 Մերժեց Արեգը նրան:
 — Ա՛խ, մի գնա, ես կդառնամ
 Քո բլբուլը հազարան:
 Կամ ուր գնաս՝ ինձ հետդ տար,
 Ես քեզ հարճ ու աղախին:
 — Ձէ, ես ունեմ երկու եղբայր,
 Դու կդառնաս մեծին կին:
 Ու իր ճամփան բռնեց նորից
 Արեգը քաջ ու անահ.
 — Ես դեռ կգամ, սպասիր ինձ,
 Հարսիկ, բարով դու մնա:

X

— Արեգն է գալիս, քո մահն է գալիս, կարմիր դե, լսի:
 Լուր տվեց հողը երեքգլխանի տիրակալին իր:
 Ու կարմիր մի հողմ ելավ, մոնչաց,
 Հազար բորենի ոռնացին ահեղ, ձեն-ձենի տված:
 Բորենի չկար, լոկ ոռնոցը կար,
 Այդ կարմիր դեն էր խորհում մոլագար,
 Եթե թարգմանես խոհ-ոռնոցը այդ, կհնչի այսպես.
 — Չընկավ ցուրտ մահից, կընկնի տա՛ք մահից, բոցերում իմ կեզ:
 Ես կբորբոքեմ այդ խիզախի մեջ
 Արյան խենթ ծարավ, սպանելու տենչ,
 Թունդ կբորբոքեմ, որ պատահածի արյունը թափի,
 Օ՛, նա կխրվի արյան ծովի մեջ, արյամբ կհարբի:
 Ոչ ոք չի հաղթի ինձ արյան ծովում,
 Այստեղ չեմ մեռնում, ծնվում եմ այստեղ և բաղձապատկվում:

Արեգի դեմ փրփրեց ահա մի գետ կատաղի,
 Կարմիր է ջուրը վարար՝ նման արյան հեղեղի,
 Կարմիր են դաշտ ու անտառ, ասես կոհվ է եղել
 Ե՛վ հող, և՛ քար, և՛ ծառեր ալ կարմիրով ողողել:
 Արեգն առաջ է գնում ասես միջով արյունի,

Ձին մոլեգնած վրնջում, հողն է դոփում վայրենի:
Արթնացել են, ճշում են, խոտվում են Արեգին
Սպանելու մի խոլ կիրք, արյան ծարավ մոլեգին:
Մութ բնազդը այս արնոտ, որ քնած էր իր հոգում,
Հիմա մահվան ի՞նչ ահեղ պատկերներ է բորբոքում:
Ու մոլեգնած, արնատենչ հասավ ամբողջ դեի,
Շեմքին մի կին էր կանգնած՝ դեի գերին երևի:
— Ոչ, դեն ինքն է իմ գերին ու այս շնիկն է գերիս,
Շատ եմ տանջել ես նրան, բայց փարվում է ստերիս:
Արքա էր նա՝ աչքը կուշտ, գանձեր ուներ անհամար,
Գանձերից շատ՝ քնքուշ խոսք, խենթ սեր՝ պահած ինձ համար:
Հողեր ուներ ծովի շափ, չկար հաշիվն իր զորքի,
Բայց անվախում էր արքա անհուն սիրո, քնքշանքի:
Ծովի արքան՝ իմ հայրը, երբ դեերի գեմ կովեց,
Ինչպե՞ս եղավ, չգիտեմ, սա ինձ մահից ազատեց,
Տարավ պալատն իր շքեղ ու ինձ դարձրեց թագուհի,
Բայց ես ծնվել եմ ծովի հրալքներից ամենի,
Ինչպես քույրը իմ կրտսեր՝ ծովի անուշ ծիծաղից,
Ինչպես միջնեկ իմ քույրը՝ ծովի խորունկ խոկումից:
Թողած սիրո արքային՝ ամեն գիշեր ես թաքուն
Գալիս էի դեիս մոտ, լուսաբացին դառնում տուն:
Սիրո արքան հասկացավ, ինձ հետեց խավարում
Եվ շնիկ է խեղճն հիմա, արքա՝ միայն հուշերում:
Կախարդական գավազանն իջավ, քերձեց նուրբ կաշին,
Կտրիճ, թե խեղբ ունենաս, այլ բախտ կընկնի քեզ բաժին:

«Թագուհու վարքից դարձավ Արեգը արնատենչ այնքան,
Որ չի հագնեա, եթե խողխողի նրան մի անգամ»,
Խորհեց հողն իր մեջ մերթ տազնապահար ու մերթ հուսով լի,
Որ ծարավն արյան ուր որ է կանցնի, սուրբ չի փալի:
Մարդկանց մեջ այդպես դեն արյան տենչ է բորբոքել դարեր,
Սուզվել են նրանք արյան ծովերում, չեն բարձրացել վեր:
Հարբել են արյամբ, քանի խմել են, այնքան ծարավել,
Քանի ծարավել, դաժան են դարձել այնքան առավել:
Իմ խոհը, ավաղ, ոչ ոք չի լսում, Արեգ, դու լսիր...
Փառք, փառք կտրիճին, լսեց ու լույս է դարձնել հոգում իր,

Մի միտք, որ դեն է փակում իր ճամփան, ոչ թե թագուհին,
Դեն է ոստին իր, իսկ նա՝ միայն կին:
— Այս կնոջ արյունն հեղելու համար ես այստեղ չեկա,
Կխաբի սուրս արյան ծովի մեջ ու կծանրանա:
Ձի ջնջվում հետքը զուր թափած արյան,
Արնոտ ձեռքերով ես ինչպե՞ս բռնեմ բլբուլն հազարան:
Եվ գավազանը թագուհուց խեց ձեռքով իր հզոր,
Ջարկեց շնիկին՝ թագավոր էիր, դարձիր թագավոր,
Մարդու կերպ տվեց, տվեց գավազանն այդ կախարդական,
Սեփական վրեժն ինքը թող առնի ձեռքով սեփական:
Դե, վերջդ եկավ, պատշաճում մնաց քաջի սուրն ահեղ,
Թագուհին ողջ է, արյան կաթիլ իսկ չթափվեց զուր տեղ:
Ընկար իր սրտում, ձեր դրսի մարտում նույնպես կընկնես դու,
Բավ է, քանի՞ դար ճգմել ես՝ ինչ կար իմ մեջ կենսատու
— Հա՛, հա՛, հա՛, կընկնեմ, և դա չի լինի զուր թափած արյուն,
Ի՞նչ բան է զուրը, որ հասկանում են մարդկանց աշխարհում:
Ես հուր եմ, ես մահ, իմ երեք գլխում միայն աչրել կա,
Իմ երեք գլխից երեք բոց ժայթքած, հողածին, եկա...

Ձին խթանեց, սուրաց հսկան
Շանթի թափով կատաղի:
— Արեգ, ձայնեց սիրո արքան,
Ջարկ դու գլխին մեջտեղի:
Ջարկեց Արեգն ու դեն ընկավ,
Ոռնաց, կանչեց՝ մեկ էլ զարկ:
— Մի անգամ է քաջը զարկում,
Մեկով ճամփում էն աշխարհը:

Կարմիր դեղ հանգավ լուռ, փռեց վերջին շունչը իր,
Կարմիր արյունը հոսեց, ծծվեց հողի մեջ կարմիր
Ու խառնվեց մի մասն էլ դեմի կարմիր առավակին,
Առավակն հորդեց ու ելավ, դարձավ առու մի կարգին:
Կուրծքը բացեց թագուհին ու Արեգին մրմնջաց...
— Ջարկ կրծքիս մեջ սուրբ քո, թող լինեմ ես էլ մեռած:
Բայց Արեգը շտարավ ձեռքը սրին իր արդար,
Արյան ծարավը կարմիր ընդմիշտ մարել էր, չկար:

Ու սրի տեղ դավազանն իջավ կրծքին լաջնաբաց,
 Սիրո արքան էր խփեց, արքան խաբված, տառապած,
 Խփեց թեև ցատումով, բայց չդարձրեց նրան շուն,
 Սիրում էր դեռ սրտի մեջ, դարձրեց սրինգ նվագուն:
 Ապա ասաց Արեգին՝ թագավոր եմ ես հարուստ,
 Կտամ՝ ինչքան գանձ ուզես, ինչքան հագուստ ու կապուստ:
 — Թագավորի տղա եմ ու կարոտ չեմ ես գանձի:
 Ոսկու տեղակ, ով արքա, տուր պատասխանն իմ հարցի.
 Ո՞ր երկրում է բնակվում հրաշք հավքը հազարան,
 Ասա, բարի թագավոր, ինչպե՞ս գտնեմ ես նրան.
 Բայց չէր լսել նման բան սիրո արքան մինչ հիմա,
 Գիտի լեզուն հավքերի, կհարցնի, կիմանա:

X1

Գնում են, գնում, զօր-գիշեր գնում
 Մռայլ Արեգը և արքան մռայլ,
 Ոչ մի հավք չկա այս մեռած երկրում,
 Ոչ մի ծվլոց, մահ է արնափայլ:
 Հանկարծ, օ՛, բերկրանք, մի արծիվ եկավ,
 Ու ժասպառ եկավ սև դևի երկնից,
 Արքայի կանչին անսաց ու իջավ,
 Տեսածից պատմեց, պատմեց լսածից:
 — Չեմ տեսել, արքա, հավքը քո ասած,
 Բայց կա մի աղջիկ, տեղը կիմանա,
 Իմաստուն էակ, բայց դևից գերված,
 Ամեն ինչ գիտի այս երկրի վրա:
 Միջնեկ աղջիկն է ծովի արքայի,
 Ես տեսա նրան իր սևերի մեջ,
 Սրտիկը կարոտ մի տաք արևի,
 Մի տաք բարեկ՝ լալիս է անվերջ:
 Սակայն ձեր միջև ու սև աշխարհի
 Մի ծով կա անանց, չեք անցնի երբեք,
 Քամի ձին է պետք, որ ձեզ թոցնի,
 Ծովի արքայի Քամի ձին է պետք:
 Խոստացեք փրկել դստերը գերի,

Յե՞ծովյամբ կտա հայրը Քամի ձին:
 Ասաց ու թռավ արքան հավքերի՝
 Կարմիր աշխարհի ցոլքը կտուցին:
 Այնպես մոտ թվաց մի պահ Արեգին
 Այնպես իրական հավքը բաղձալի,
 Լսում էր, լսում արդեն իր հոգին
 Երգը իր փնտրած հրաշք բլբուլի:
 Բայց չէ, այդ սիրո արքան էր դալուկ
 Դրեկ շուրթերին սրինգ-թագուհին
 Ու նվագում էր մորմոքն իր խորունկ
 Իր ու իր փրկչի անջատման պահին:
 Մեղեդի՞ էր այդ, թե՞ սիրո ծարավ,
 Աստված իմ, Արեգն իր ամբողջ կյանքում
 Նման մեղեդի չէր լսել բնավ,
 Խոսք էր, կարոտ էր, լաց էր հեկեկուն,
 Թե՞ ուրիշ մի բան, որ դեռ չգիտի,
 Մտավ սրտի մեջ մեղեդին այդ տաք,
 Մերթ տաք ու մերթ ցուրտ, ինչպես օր մարտի,
 Մերթ հույսի ժպիտ, մերթ ցավ դժնգակ,
 Սիրո արքայի սրտում ինչ որ կար
 Իր սրտի մեջ էր լցնում մեղեդին
 Եվ ինչ կար սրտում թագուհու աչք շար,
 Իր սիրտն էր քամում կաթիլ առ կաթիլ:
 — Իմ լավույթյան դեմ, սիրո թագավոր,
 Մի լավ բան արիր, մի հատ էլ վատ բան,
 Քո նվագի մեջ ի՞ժ կար թունավոր,
 Ես ինձ զգում եմ խայթվածի նման:
 Ես զուլալ առու, անցնում եմ անվերջ
 Ցեխերի միջով ու պղտորվում եմ,
 Ինչ-որ բնագոյ է զարթնել սրտիս մեջ,
 Չի ուզում ննջել, ասա, ի՞նչ անեմ:
 Եվ ուրիշ-ուրիշ բնազդներ զարթնում,
 Տանջում են միտքս, բզկտում հոգիս,
 Ես արատների շղթա անհատնում
 Ու քառս եմ ես վեր աստնվորիս:
 — Բայց քայլում ես դու, գնում ես առաջ

Դեպի հազարան հավքը բաղձանքիդ:
 — Գնում եմ, սակայն, աչքերիս առաջ
 Ուր էլ նայում եմ՝ ժպտում է մի կին,
 Քո թագուհին է, ամոթ ինձ, արքա,
 Որ դարձել եմ ես այսպես վավաշոտ,
 Երկրներ կտամ, և՛ դափնի, և՛ դաճ
 Տիրելու համար կնոջն անամոթ:
 Այդպես են արել քանի՛ արքաներ
 Եվ ուրիշ մարդիկ տարփանքում ազաճ,
 Որ իրենց կիրքն են բարձրացրել վեր
 Սուրբ ճշմարտության դիակի վրա:
 — Բայց դու քայլում ես, գնում ես էլի
 Դեպի հազարան հավքը երազիդ:
 — Գնում եմ, սակայն, թույն-մաղձով եմ լի,
 Ասես կրծքիս տակ օձ է, ոչ թե սիրտ:
 Դու ինչո՞ւ, ինչո՞ւ դարձրիր ինձ քառս,
 Եվ քառսի մեջ, խառն ձայներում
 Բիրտ բռնակալի ձայնը բարբարոս
 Արդար ճիշերն է ոտքի տակ մարում:
 Իրավունքներ է նա բռնաբարում,
 Օրենքներ՝ վաղուց դարձած սրբազան,
 Եվ ազատ միտքը ազատ չի ճախրում,
 Ոտքի տակ ինչպե՞ս կճախրի բազեն:
 Ինչո՞ւ արեցիր, որ բարձր են հնչում
 Չայնն ազահույության, ձայնը նենգության,
 Չայնը նախանձի, որ քեն է տենչում,
 Չայնը եսամոլ փառասիրության...
 — Բայց դու քայլում ես, գնում ես վստահ
 Դեպի հրաշքը կախարդ բլբուլի,
 Նվագն ինչքան էլ քեզ ցավերս տա,
 Դու ետ չես դառնա, կգնաս էլի:
 Ի՞նչ են իմ գաճը, իմ թագն ու ոսկին
 Քո այդ աննահանջ մղումի դիմաց,
 Որ քեզ կմաքրի կրքերից շնչին,
 Ու էլ չես զգա խայթոցը նրանց:
 Մակայն դու նենգ չես կամ քինախնդիր,

Բռնակալ, ազաճ կամ էլ հեշտասեր,
 Թե չէ դու դժվար ինձ տուն ճամփեիր,
 Ինչքան էլ թափուր գահս սպասեր:
 Ինձ հուշեց սերը և արթնացրի
 Այդ սաղմ կրքերը, որ քո մեջ դեռ կան,
 Ներսիդ սև դեին կյանք տվի, կտրիճ,
 Որ արյունաքամ հաղթես դու նրան:
 Եթե չհաղթես ներսիդ սև դեին,
 Դրսի սև դեին երբեք չես հաղթի,
 Սաղմ-արատները քնած մնային,
 Դրսի սև դեից պարտվեիր պիտի:
 — Փրկված թագավոր, փրկիչ թագավոր:
 Բայց ինձ թվում է, թե սիրտս են լցվել
 Աշխարհի բոլոր կրքերը ստոր,
 Աշխարհն այս ինչքան մեղսոտ է եղել:
 Տուր կախարդական այս գավաղանն ինձ,
 Խակ է ու խարդախ մեր աշխարհը հին,
 Մի լավ բան անի, տասն էլ հետևից
 Վատ զործեր կանի աշխարհի ձեռին:
 Ու առավ փշրեց ու վառեց խկույն
 Արեգն այդ փայտի կտորն ավերիչ:
 — Այս վիճակում էլ քեզ մտահոգում,
 Աշխարհի բախտն է հուզում քեզ, կտրիճ:
 Դե՛հ, մնաս բարով, մոտ է ծովն արդեն,
 Ուր Քամի ձին է ու ծովի արբան,
 Բարի ճանապարհ, իսկ ես կաղոթեմ,
 Որ քո երկիրը դառնաս հաղթական:

XII

Սև է ջուրը սև աշխարհի, սև է վարդը, փուշը՝ սև,
 Մի մրոտված թիթեղի պես երկինքը սև, անարև,
 Սև է սարը, դաշտը սև է ինչպես հերկը խավարում,
 Ու սևի մեջ ճամփան Արեգն հաղիվճաղ է նշմարում:
 Գնում է նա, Քամի ձին է ցուլում գրկում խավարի,
 Ծովի արբան տվել էր ձին հանուն դատեր իր գերի:

Անցած անանց ծովը անծիր, հիմա մտած հողը սև՝
 Խոռվահույզ, բայց աներեր քեզ է գալիս, ով սև դև:
 Հանկարծ լավեց մի դղրդյուն, այդ սև ա՞մպ էր՝ որոտաց,
 Ինչո՞ւ հապա կայծակ չկա, որ ամպերից ցոլար ցած:
 Քիչ էլ գնաց Արեգը քաջ, տեսավ երկու ժեռուտ սար,
 Երկու սև սար, բարձր-բարձր, կատարներով հավասար,
 Գնում գալիս ու բախվում են ու հեռանում, որ էլի
 Յուլերի պես բախվեն իրար դղրդյունով ահեղի:
 Միակ ճամփան հրաշք հավքի նրանց միջով է անցնում,
 Ի՞նչ թռիչքով կտրես կանցնես, երբ որ բացված են լինում:
 Ախ, իր ներսում սև դեք կա, իր թռիչքն է սանձում նա,
 Անցնի՝ մահ է, չանցնի՝ վա՛յ է, հողն իր եղծված կմնա:
 — Հե՛յ, հողածին, ետ դարձիր, ետ, — սև սարերն են ասում
 զոռ, —
 Քեզ կճգմենք մեր արանքում, կխառնենք միս ու ոսկոր:

XIII

— Արեգն է եկել ու հերթն է եկել քո մահվան, սև դև,
 Օ՛հ, ես վերջապես կտեսնեմ արև,—
 Ձայն տվեց հողը, և օձանման մի պտուտահողմ
 Մառս ելավ, կանգնեց, նայեց ամեն կողմ:
 Ու միլիոն օձեր ֆշշացին ահեղ,
 Բայց օձեր չկան՝ լոկ ֆշշոցը կա այստեղ ու այնտեղ,
 Այդ դեն է խորհում ու թարգմանվում է խոհ-ֆշշոցն այսպես.
 «Չընկավ ցուրտ մահից, տաք մահից չընկավ, բայց թույն
 մահն եմ ես,

Սարերից անցնի, յոթ գլուխներս կերնեն նրա դեմ,
 Իմ յոթ օձերը յոթ հազար տեղից նրան կխալթեն:
 Բայց ինչպե՞ս կանցնի, իր երակներով իմ թույնն է հոսում,
 Ես կամ իր կրքի պղտոր քառսում:
 Յոթ հազար տարի սերմանել եմ ես մարդկանց սրտի մեջ
 Քեն, նախանձ և մաղձ, փառասիրություն և լլկելու տենչ:
 Սև, բազմապիսի աղտեղության մեջ ինձ ո՞վ կհաղթի,
 Այդ հլու գերի՞ն իր մեղսոտ սրտի:
 Նայիր, ուզում է քշել Քամի ձին սարերի միջով,

Լցվել է փառքի աննահանջ տենչով:
 Դուցե թե կանցնի, երազում է նա, բախտ է, ի՞նչ գիտես,
 Եվ այնուհետև կփառաբանվեմ ողջ աշխարհում ես:
 Չի էլ ափսոսում, որ կճգմվի իր հետ Քամի ձին,
 Նրա պետքն էլ չէ մտածել ինչ-որ ուրիշի մասին:
 Ամեն եսասեր այդպես է խորհում՝
 Նախ ինքը, հետո՝ վերստին ինքը՝ միակն աշխարհում:
 Եվ այդ նշան է, որ իր մեջ բոլոր արատները կան,
 Նա ինձ չի հասնի, ժեռուտ սարերը կճգմեն նրան,
 Եվ կճգմվի Քամի ձին նույնպես,
 Նրա հունարն էր, որ ծովի արքան կոչվում նեղեց մեզ:
 Ինչո՞ւ կանգ առավ և ի՞նչ է խորհում այլալված այդպես,
 Իջնել է ուզում նա ձիուց կարծես:
 Թե իրոք իջնի, ուրեմն, վա՛յ ինձ,
 Օտար մի ուժ կա նրա սրտի մեջ, զորեղ իմ ուժից:
 Ի՞նչ ուժ է տեսնես, որ դիվային չէ, զորեղ է, սակայն,
 Դե եղբայրներս այդ ուժից ընկան»:

Ձիուց իջավ Արեգը քաջ՝ մնաս բարով, Քամի ձի,
 Ինձ թոցրիք անանց ծովով, երբ այդ քեզնից խնդրեցի:
 Հիմա ոտքով անց կկենամ այս սարերի արանքով,
 Կավոթյուն ես արել դու ինձ, վերադարձիր ապահով,
 Բան է՝ հանկարծ թե ճգմվեմ, չեմ ցանկանա նույնը քեզ,
 Նայիր, բախումն ինչքան է զոռ, դարձիր ծովդ, ափսոս ես:
 Հե՛յ, սև սարեր, ճամփա տվեք, դադար առեք գեթ մի պահ:
 Չեմ վախենում ես իմ մահից, ինձ համար չեն ահ ու մահ,
 Ա՛խ, կմեռնի հույսն էլ ինձ հետ, հիմա այնտեղ իմ երկրում
 Ենում է ոխն իր պատյանից, խոցում սրտեր, մահ սփռում,
 Եվ հանում է բամբասանքը փեշի տակից իր երկար
 Սև օձերի վտառներ սև, որ խալթում են նենգաբար,
 Պիտի տանեմ հավքն հազարան ու նրա հետ՝ բարի լուր:
 Թե մարդն էլի մարդ կդառնա, կցնժա սիրտն ամենուր:
 Ճամփա տվեք, գնամ հասնեմ ես բլբուլին հազարան:
 Կանչեց քաջը, բայց սարերը չլսեցին էլ նրան:
 Ու ձին ասաց՝ ով հողածին, քեզ չեմ թողնի ես մենակ,
 Քո սրտում կա հազարան հավքը բերելու ի՞նչ տենչանք:

Այդ տենչի դեմ բոլոր ստոր բնագոյնները շարածին
 Անդորացան, ընկան պարտված, ոչ թե նորից քնեցին:
 Ամուր նստիր դու իմ մեջքին, դարկ, այնպես դարկ կողերիս,
 Որ մորիցս ծծած կաթը բերանս գա դարկելիս,
 Ես քեզ այնպես կթոցնեմ այդ սարերի արանքով,
 Ձեռն հասցնի աչքդ թարթել, շուրջդ նայել վարանքով:
 Եվ Արեգը այնպես խփեց, որ ձին տնքաց կարեւեր,
 Փոթորկվեց ձին աչքող ցավից, ցուլաց, թռավ դեպի վեր
 Ու մինչ տերը ուշքի կգար՝ արդեն այն կողմն էր անցել,
 Բայց արանքում ծեռ սարերի, ամսոս, պոչն էր մնացել,
 Սպասում էր դեր այնտեղ, այդ սարերի ետևում,
 Ահը սրտում, սիրտն ահի մեջ՝ դեպքերին էր հետևում:
 Տեսավ քաջին, իր յոթ գլխից յոթ օձ ժայթքեց փշշոցով,
 Գալար-գալար, ինչպես հողմից ալեկոծվող մի սև ծով:
 Արեգը ձին թոցրեց վեր, թռչունի պես թևավոր,
 Ու մինչ դեր վեր կենտեր իր օձերը թռնավոր՝
 Արեգի սուրն իջավ հատու նրա գլխին մեջտեղի,
 Թռավ գլուխն ու ահագոյն մաղձ դուրս թափեց և լեղի,
 Մյուս վեցն էլ ընկան իսկույն ու փշշացին՝ մեկ էլ դարկ:
 — Մի անգամ է քաջը դարկում, մեն մի անգամ, հանց կայծակ:
 Եվ այդ պահին լուռ արթնացան մութից ելած դաշտ, անտառ,
 Երևացին ձոր ու կածան, բայց էլի սև, էլի մառ:
 Ինչքա՛ն շատ էր ծծվել սեր այդ աշխարհի հողի մեջ,
 Կար արևը, չկար դեր, բայց դեռ սեր չուներ վերջ:

Սև սարին ալ արև կա վառ,
 Սև սարին ու սև ամրոցին,
 Սև քարին կանգնած լուսավառ՝
 Կաքավներն ուրախ երգեցին:
 Կանգնեցին Արեգն ու իր ձին
 Սև դեղի ամրոցի դիմաց
 Ու դեղի չքնաղ գերուհին
 Դուրս եկավ ամրոցից, ասաց.
 — Բարև Սև դեղին հաղթողին,
 Փրկարար հերոսին բարև,
 Սև հողին արև բերողին

Բյուր հազար օրերի արև:
 — Լույս աղջիկ ծովի արքայի,
 Ո՞ւր բերեց քեզ բարի համբավ,
 Ո՞ւր ասաց մինչ ես կգայի,
 Թե կովում սև դեր ընկավ:
 — Արեղի շողերն ասացին,
 Ասացին երգերն հավքերի,
 Որ այսպես ուրախ հնչեցին,
 Ասացին՝ էլ չես դու գերի:
 Եվ ասաց մեր խոլ Քամի ձին,
 Որ կայտառ փնչում է տակիդ,
 Իմ աչքերն այնքան նայեցին՝
 Ձեր ճամփին հառված անթիթիթ,
 Եվ այն էլ ասաց Քամի ձին,
 Կտրված իր պոչով ասաց,
 Որ հոգիդ մի այդ լուսածին,
 Բայց ունի մի ծալ դեռ մթնած:
 Մարդկանցից վեհագուհին ես դու,
 Բայց էլի պղտոր ես մի քիչ,
 Հոգուդ մեջ խոհեր լուսատու՝
 Գնում ես այսպես ո՞ւր, կտրիճ,
 — Գնում եմ իմ երկրի համար
 Հազարան բլբուլ բերեմ,
 Յույց տուր ինձ, քույր իմ, ճանապարհ,
 Ես գնամ մուրաղիս հասնեմ:
 Ետ դառնամ երկիրս տեսնեմ,
 Այնպես եմ կարոտել նրան,
 Թող ծաղկի, ծիծաղի իմ դեմ,
 Երբ տանեմ բլբուլն հազարան:
 — Կարոտել եմ, կտրիճ, ես էլ
 Մեր ծովին, ջրերին ծփուն,
 Յոթ տարի հորս չեմ տեսել,
 Նա աղի արցունք է թափում:
 Բերել ես մեր խոլ Քամի ձին,
 Մեր ծովի կարոտն եմ առնում,
 Ես բոցն աղջիկ ծովածին,

Բայց հեռու ծովս չեմ դառնում:
 Քո սիրով կմնամ այստեղ
 Կամ կգամ ձեր հողը քեզ հետ,
 Այնքան են իղձերդ լուսեղ,
 Կթողնեմ ծովս առհավետ,
 — Մովածին, նաղելի աղջիկ,
 Կտանեմ քեզ հողն իմ տոջոր,
 Քեզ խոսքեր կասեմ ես քաղցրիկ,
 Բայց իբրե կնոջն իմ եղբոր:
 Կլինես դու հարսն իմ միջնեկ,
 Իմ միջնեկ եղբոր կինն անուշ,
 Բոլորս քեզ շատ կսիրենք,
 Ձի լինի քո ճամփին մի փուշ:
 Իսկ հիմա, հարսիկ իմ սիրուն,
 Ինձ ճամփա ցույց տուր ես գնամ,
 Որտե՞ղ է հրաշք հավքն ապրում,
 Ո՞ր երկրում, աչգում անթառամ:
 — Քո ասած բլբուլն հաղարան
 Ապրում է վերին աշխարհում,
 Իմ քույրն է տիրուհին նրա,
 Իմ կրտսերն՝ ինձանից սիրուն:
 Բայց ճամփիդ, իմացիր, կտրիճ,
 Այնքան շատ արգելքներ դեռ կան,
 Մերթ ահեղ ու մերթ գրավիչ
 Փորձանքներ քո գլխին կգան,
 Բոլորին դու հաղթես պիտի,
 Երկաթե բազուկին հաղթես,
 Ապրում է հրեշն այդ երկաթի
 Բարձր մի սարում ամպաղեղ,
 Թռչում է ամպերում անհաս,
 Սարից սար թռչում շանթի պես,
 Քո ճամփին՝ որ կողմով գնաս,
 Դու նրան պիտի հանդիպես:
 Քեզ սար կտանի Քամի ձին,
 Չես հաղթի դու առանց նրա,
 Կարոտս չեմ առել կարգին,

Բայց նրան քեզ հետ տար հիմա:
 Երկաթե բազուկին մահ տաս,
 Քամի ձին կարձակես կգա,
 Քեզ վերին աշխարհը անհաս
 Կհանի զմրուխտ հավքն հսկա:
 Կկապես դու բաշից ձիու
 Իմ գործած թաշկինակն այս խաս,
 Կիմանամ, որ հաղթել ես դու,
 Օրերից մի օր ետ կգաս:
 Իսկ որ դու բարով դառնաս տուն,
 Դեռ էլի ահանջ դիր խոսքիս,—
 Ու չքնաղ աղջիկն իմաստուն
 Տվեց նոր խորհուրդներ քաջին:
 Գրկեց, ձիու բաշն համբուրեց
 Ու հետո՝ ճակատն Արեգի:
 Չիմացավ ինչպե՞ս պատահեց,
 Յած իջավ, հասավ շուրթերին,
 — Ձէ, հարսիկ, դու կինն ես, գիտցիր,
 Դու կինն ես իմ միջնեկ եղբոր:
 Ասաց ու քշեց Քամի ձին
 Արեգը՝ ճամփեքով ոլոր:

XIV

Ճանապարհը սարն է տանում այն երկաթե բազուկի,
 Եվ գետեր են գնում իր հետ հանդարտ, առանց աղմուկի:
 Գետերի մեջ ահա մի գետ ճերմա՜կ-ճերմա՜կ, փրփրուն,
 Կաթնագետն է, որի մասին ասաց աղջիկն իմաստուն:
 Ու Արեգը իջավ ձիուց, խմեց մի բուռ փրփուր կաթ,
 Զգաց, ինչպես ամրանում է, ասես դառնում է երկաթ...
 Կաթի ամեն մի կաթիլը շնչում է իր ներսում՝
 Գիտես թե ի՞նչ խմեցիր դու, երկրի զավակ սիրասուն:
 Սա մայր երկրի կաթն էր արդար ու խմելով դու մի բուռ
 Դարձար նրա սիրած որդին, նրան սիրողն ամենուր:
 Այդ իմացար, իմանալով է՛լ ավելի ամրացար,
 Մայր աշխարհի ուժը քո մեջ գետ կդառնա՝ հորդած հար:

Ու Արեգը գոտեպնդված հեծավ էլի Քամի ձին,
 Չանցած մի կիրճ՝ մեղրագետի ալիքները ծփացին:
 Խմեց մի բուռ, քաղցր ձայնեց մի բուռ մեղրը իր սրտում՝
 Գիտե՞ս թե ինչ ճաշակեցիր, երկրի զավակ իմաստուն,
 Իմացության ծաղկունքից էր անուշ մեղրը պատրաստված,
 Երազներից, տենչանքներից, տանջանքներից վեհ մարդկանց:
 Ի՞նչ է ուժը առանց անհուն իմաստության սերուցքի,
 Իմաստությամբ՝ չարի առաջ կյանքի դուռը կծածկի,
 Ու Արեգը խոհերով լի շարունակեց իր ճամփան,
 Հաջորդ կիրճում փրփրում էր գինու դետը հուրհրան,
 Խմեց մի բուռ ու արյան մեջ պալծառ մի բոց խլրտաց,
 Երակներից լցվեց հոգին գարնան առվի պես հորդած:
 Օ՛, արարման սրբազան դող, ստեղծումի բեղուն սեր,
 Ի՞նչ է ուժը, ի՞նչ է խելքը, երբ դու լուռ ես ու ստվեր:
 Երբ ստվեր չես, երբ մարմին ես՝ քո մեջ կրակն ալյունի,
 Ուժը ուժ է և խելքը՝ խելք, տալիս է ողջն՝ ինչ ունի:
 Եվ հողածին Արեգն հիմա իրոք հղոր է այնքան,
 Որ երկաթե բազուկն անգամ չի փակելու իր ճամփան:
 Մեկտեղումն է սա սպիտակ, կարմիր ու սև դեերի,
 Արյուն է սա ու պատերազմ, որ աշխարհը կավերի:
 Հեռվից ահա երկարեց նա իր բազուկը արնագույն,
 Դեպի կոկորդը Արեգի, բայց խուլս տվեց քաջն իսկույն,
 Թոցրեց ձին երկինքն ի վեր, կորավ ամպի մեջ մթին,
 Որ շանթի պես իջեցնի սուրն հրեշի ճակատին,
 Իսկ երկաթե բազուկը գոռ քրքջում է ու փնտրում
 Չիռ սիրտը կամ Արեգի պարանոցը ամպերում:
 Բայց Արեգը բռնեց ահա հաղթ բազուկը երկաթե,
 Երկու բազուկ իրար քամում և ուղում են երկատեղ,
 Ով՛ ում արդյոք, ո՞վ է ուժեղ, ի՞նչ կռիվ է ամեհի,
 Ո՞ւմ հավատն է ավելի մեծ կռվում կյանքի ու մահի:
 Քաջ Արեգի սրտի խորքում տրոփում են միլիոն սիրտ,
 Մատների մեջ միլիոն մատներ ուժ են տալիս միասին:
 Հանուն բոլոր այդ սրտերի մի անգամ էլ սեղմեց նա,
 Ու ճարճատյուն լսվեց մի շոր, էլի, էլի և ահա
 Ճարճատեղով ջարդվեց բազուկն այն երկաթե հրեշի,
 Դարեր ապրի, այս վայրկյանը Արեգը միշտ կհիշի:

Հսկայական երկաթե դին փռվեց ոտքի տակ նրա:
 «Ինչ-որ գյուղ եմ տեսնում հեռվում, այնտեղ գնամ ես հիմա,
 Ասեմ, թող գան, տանեն երկաթն ու խոփ ձուկեն գութանի,
 Հերիք ինչքան այս երկաթը շնչավորներ կործանի,
 Թող հիմա էլ սերմի համար բացի փափուկ անկողին,
 Մլեն սերմեր արարումի, փառք տան բարի ցանողին:
 Քեզ էլ, քեզ էլ, իմ Քամի ձի, իմ ախպերս, արձակեմ,
 Գնա, պատմիր քո տիրուհուն, որ հրեշին հաղթել եմ»:

XV

«Ինձ գյուղ թվաց հեռվից-հեռու, բայց քաղաք է մի հսկա,
 Դիակներ են փռված շորս դիս, մի կենդանի մարդ չկա,
 Ախ, գյուղ լինեք, դարբնոցներում կրակն ուրախ բոցկլտար,
 Ու երկաթե բազուկի դին գութան դառնար, բա՛հ արդար,
 Այդ հրեշը ինձնից առաջ եղել է այս քաղաքում,
 Պատերազմ է սարքել այստեղ ու նախճիրներ ժանտագույն:
 Բայց ինչպե՞ս է, որ շներ իսկ ու կատուներ էլ չկան,
 Անգամ մկներ, որ տերեր են դառնում ամեն անտեր տան:
 Խանութները մթերքներով, ապրանքներով լեփ-լեցուն,
 Խանութպաններն բնկած, սակայն, էլ գնորդ չեն սպասում:
 Մսեղենն է արդեն հոտել, շորեղենը՝ բնկել ցեց,
 Տեր իմ աստված, ի՞նչ աղետ էր, որ այս մարդկանց պատահեց:
 Այնտեղ ահա մի բան շարժվեց, մա՛րդ է, մա՛րդ է կենդանի,
 Միակ մարդը, որ շնչում է, մի տառապյալ ծերունի»:
 — Բարե, պապի, այս ո՞վ դարձրեց ձեր քաղաքը շիրմատուն:
 — Բարով եկար, ազնիվ կտրիճ, փառք իմ բարի ասածուն,
 Որ ուղարկեց գոնե մի մարդ իմ վշտերը լսելու,
 Պատմեմ, դու էլ ողբա ինձ հետ, ով գթառատ աչցելու:
 Ապրում էինք ուրախ ու լի, ամեն ինչ կար կրկնակի,
 Ես բանաստեղծն էի առաջ ուրախ ու շեն քաղաքի,
 Հիմա ի՞նչ եմ՝ շարժվող դիակ, մեռելների մեջ անթաղ,
 Դիակներ են իմ գրքերն էլ, որոնք փտում են դանդաղ,
 Ի՞նչ գիրք, եթե բացող չկա, ողջը մեռան քաղաքում,
 Արձաններին նայող չկա, մեկն էլ իմն է դեռ կանգուն,
 Այ, այն մեկը, սակայն հիմա այնպես նման չենք իրար,

Նա արծվաբար վեր խոչացող, իսկ ես՝ դողդոջ ու թշվառ:
 Չլսեցին բանաստեղծին, նրա խոսքին չանսացին,
 Դեր հզոր էր ինձանից իր մտքերով շարածին:
 Մեր քաղաքը եկավ մի օր, սովորական մարդ էր նա,
 Միայն աչքերն էին դեղին: Սա էլ արձանն է նրա:
 Մարդիկ արձան կանգնեցրին նաև նրան՝ այդ դեկին,
 Թույն է թափում դեռ սրտիս մեջ նա աչքերից իր դեղին:
 Գեղեցիկ էր, և ամեն կին թաքուն սիրում էր նրան,
 Պաշտվեց դեղին գույնը կյանքում, չէ՞ որ ոսկու գույնն էր այն:
 Բերեց իր հետ մի մեծ թմբուկ, մեկ էլ թմբուկն էր դեղին,
 Այնքան ծանր, մեր հսկան իսկ այն շարժեց իր տեղից:
 Ով որ խփեր թեթևակի, նա մի ոսկի կստանար,
 Ու կստանար ավելի շատ՝ ինչքան հարվածն ուժգնանար:
 — Բայց, իմացե՛ք, ասաց դեր, եթե խփեք շատ ուժգին,
 Պայթեցնեք իմ թմբուկը, վերջ կլինի ձեր կյանքին,
 Այնքան ուժեղ կդղրդա, որ որոտից կմեռնեք,
 Դե, մոտ եկեք, ձերն է ոսկին, առեք տարեք մեկ առ մեկ:
 Կտրիճ, ոչ ոք չար թմբուկին չմոտեցավ սկզբում,
 Սակայն հետո ով ասես, որ չէր մոտենում ու խփում:
 Փախել էր քոնը քաղաքից: Ասես կարկուտ էր տեղում,
 Մերթ թույլ ու մերթ ուժեղ ձայնից դողում էի անկողնում:
 Մարդիկ, ի՞նչ եք անում ախր, դուռն էի սարսափած,
 Հազար ձեռով, հազար երգում նույնը ասում ես նրանց,
 Հեշտ վատակով մահն եք ընտրում, մի մոտեցե՛ք թմբուկին,
 Արար վարեք, հանքը փորեք, հողից հանեք ձեր ոսկին:
 Դնում էին իմ արձանին մեծարանքի ծաղիկներ,
 Բայց ասածս չէին լսում հոգիներում իրենց նեո:
 Փնտրում էի շքեղ հանգեր, անգամ հնչյունը հղկում,
 Ծոխ պատկերներ էի փնտրում, որ լինեք երգս զնգուն,
 Բայց իմ երգից ոսկու զնգոցն ավելի էր քաղցրալուր,
 Կորած բառ էր իմ գտածը, կորած պատկեր, կորած հուր:
 Ի՞նչ էր երգս, թեկուզ վսեմ, մարդիկ խոհեմ չդառան,
 Որ չար կրքից մաքրվեին՝ պետք էր բլբուլն հազարան:
 Չագ է հանում ամեն տարի Զմրուխտ հավքը իր բնում,
 Ամեն տարի օձն է գալիս ու ձագերին բերանում:
 Եթե նրան սպանեի, Զմրուխտ հավքը գութով լի

Ինձ կհաներ վերին աշխարհն հրաշագործ բլբուլի:
 Բայց երբ գալիս էր վիշապը, ես կարկամում իմ տեղում,
 Աչքի տակով, հեռից-հեռու նայում էի ու դողում:
 Ծաղրում էր ինձ վիշապ օձը, մարդիկ՝ օձից ավելի,
 Ախ, երանի ոչ թե պոեմ, այլ դյուցազուն ծնվեի:
 Անցյալ տարի, երբ ես նորից այնտեղ էի, այն հեռվում,
 Ուր սգավոր Զմրուխտ հավքն է իր վշտի հետ բնակվում,
 Լսեցի գոռ մի դղրդյուն, որ ուժեղ էր ավելի,
 Քան կարկուտի մութ ամպերի սրտամոմքը ահռելի:
 Կատարվել էր այն սոսկալին: Մինչև որ չի կատարվում,
 Աղետը իր ողջ մեծությամբ մեր աչքին չի երևում:
 Քրքընում էր ու հեռանում դեղին դեր մեր հողից,
 Չայնե՞ հեռանում ու մարում էր, ինչպես նետը՝ աղեղից:
 — Պապի, պապի, ախ, ես գիտեմ, նա մեր քաղաքը գնաց,
 Եվ Արեգի սիրտը զարկեց՝ անհունորեն տափնապած:

XVI

Սպասում են վիշապ օձին ստվերի տակ ժայռի,
 Մեկը՝ հոգով, մյուսը՝ բազկով, նաև հոգով արի:
 — Այ, այս ձորով գալիս է նա, — ասաց ծերը տխուր, —
 Չորն է լցվում մարմնով նրա, ֆշշոցով զարհուր:
 Աչքը աչքիս հառած ազդու՝ սողում, գալիս է նա,
 Ծառն է ելնում, թվում գերան այլ գերանի վրա:
 Տես, տես, եկավ, ոնց էլ գիտի ժամանակը հարմար,
 Զմրուխտ հավքը այսօր թռավ կեր բերելու համար,
 Մեր քաղաքն է թռչում ալոպեա շարաթը մեկ անգամ,
 Անթիջալ օձ... Ախ, թե հանկարծ նախկին ուժս զգամ...
 — Դու կաց, պապի, գալը տեսար, գնալը չես տեսնի:
 Ու պատյանից Արեգն հանեց սուրը իր հավլուների:
 Շուրջվում էր վիշապն արդեն, ծառն ի վեր բարձրանում,
 Ծվում էին ու ծվծվում խեղճ ձագերը բնում:
 Զարկեց Արեգն ու օձն ընկավ գալար-գալար հատված:
 — Ապրես, կտրիճ, միշտ հաղթ պահի քո բազուկը աստված:
 Քոնն է ճամփան ու դու գնա այն աշխարհը վերին,
 Բեր բլբուլը, տեսնեմ, սեղմեմ կարոտ իմ աչքերին:

Ու երկու ձեռք, մեկը՝ շատ ծեր, մյուսը՝ ջահել, կայտառ,
 Ու երկու ձեռք բարեկամի խոսք տվեցին իրար,
 Որ սպասի մեկը այստեղ, մյուսը՝ ճամփան զնա,
 Փորձանքներ կան հազար տեսակ, բարով վերադառնա:
 Տեսավ նրանց հեովից-հեռու Զմրուխտ հավքը հսկա,
 Սպանողներն իր ձագերի սրանք են կաշկա:
 Մի մեծ ժեռ քար հանեց երկինք, մի սրածայր ժեռ քար,
 Որ ցած նետեր նրանց գլխին ու սիրտը հովանար:
 Լեզու առան մարդու նման ձագերը միասին,
 Լեզու առան ու մորն իրենց ծվծվալով ասին.
 — Մայրիկ, մի՛ արա, մայրիկ մի՛ արա,
 Յաժում, տես, սատկած վիշապն է ահա,
 Մեզ ուտեր պիտի, մեզ ուտեր պիտի,
 Բայց դարկեց նրան սուրը պողպատի,
 Յաժ իջիր, մայրիկ, ցած իջիր, մայրիկ,
 Մեր փրկիչի հետ խոսիր դու քաղցրիկ:

XVII

Քնեց, երազ տեսավ կապուտաշյա փերին՝
 Հազարան բլրույի տիրուհին հազարան,
 Տեսավ՝ մարդն է գալիս Զմրուխտ հավքի թևին,
 Ոչ մի դե ու հրեշ չի խանդարել նրան:
 Դե եղբայրներն հերթով նրա սրից ընկել,
 Երկաթե բազուկն էլ ժանգոտվում է մեռած,
 Նրանք իբրև պահակ ճամփան էին փակել,
 Իր հազարան հավքի ճամփան մարդու առաջ:
 Ախ, դավաճան հայրիկ, նաև անխելք մի քիչ,
 Դու տվեցիր մեր ձին, անցավ նա ծովն անանց.
 Ախ, դավաճան քույրիկ, մատնիչ, մատնիչ,
 Յույց տվեցիր նրան իմ բլրույի ճամփան,
 Երա՞զ է սա արդյոք, թե՞ իրական տեսա,
 Եթե երազ է սոսկ, թող արթնանամ՝ ցնդի:
 (Արթնացավ, երազ էր) իզուր ես վախեցա,
 Իմ բլրույի տեղը քույրիկս չի մատնի,
 Նույնիսկ եթե ուզի՝ ո՞ւմ կարող է ասել,

Դեի ահից նրան ո՞վ կայցելի:
 Ի՞նչ անիմաստ երազ, մարդն ինչպե՞ս էր հասել
 Իր անմաքուր սրտով իմ բլրույին:
 Ինչ խենթ է սեաշյան, կրկնում է անդադրում,
 Ասում է՝ կտանեն երգչիդ ոսկեկտուց,
 Կգա մարդն, ասում է, ցավ կա իր աշխարհում
 Եվ ցավը իբր թե զորավոր է սիրուց:

XVIII

Յաժում սարեր ու հովիտներ, ցածում դաշտեր ամալի,
 Յաժում՝ ցածի աշխարհն անխինդ, սարսափների մեջ մահի:
 Ու գնում են անթև մարդը և թևավոր հավքն հսկա
 Յաժի ծմակ աշխարհներից վերին աշխարհն արևկա:
 Ու գնում են, գնում, գնում, հասան ահա վերջապես,
 Ինչքա՞ն ճամփա անցան արդյոք, ինչպե՞ս, ինչո՞վ կշափես:
 — Գնա, կտրիճ, ես կսպասեմ այս ծառի տակ, մինչև գաս,
 Փրկել ես դու իմ հինգ ձագին, միայն մեկի վարձքն է այս:

XIX

— Ողջույն քեզ, ով վերին աշխարհ,
 Բույրերի, թույրերի իշխան:
 Բայց ուր է, բույր չունես անուշ,
 Ախ, դու էլ տատասկ ես ու փուշ,
 Չեն թողնում ինձ առաջ գնամ,
 Կծում են, խաթթում չարակամ:
 Ես այսքա՞ն ճամփա կտրեցի,
 Հաղթեցի բազկով առնացի
 Զազրադեմ երեք դե հսկա,
 Երկաթե բազուկին անգամ,
 Բայց այստեղ ուժս չի զորում,
 Տատասկի, փշի անտառում:
 Հա, բան էր հարսիկս ասել,
 Լավ է մտքիցս չեմ գցել:
 Ու քաղեց Արեգը մի փուշ,

Հոտոտեց, ասաց փաղաքուշ՝
 Ի՞նչ անուշ հոտ ունես, ծաղիկ,
 Հոտ չկա քոնից անուշիկ:
 Ու ծաղիկ դարձան իսկապես,
 Բուրեցին փշերը այնպես
 Ու ճամփա տվեցին, գնաց
 Արեգը՝ բույրերով հարբած:
 Բայց ճամփան կտրեց ինչպես սուր
 Մի պղտոր աղի-լեղի ջուր,
 Չի թողնում, որ առաջ գնա,
 Պինդ փակել է ճամփան նրա:
 Ու խմեց Արեգը մի բուռ՝
 Ա՛խ, ինչքան անուշ էս դու, ջուր,
 Քեզ նման ջրիկ քաղցրահամ
 Խմում եմ առաջին անգամ:
 Ու ջուրն էլ տվեց ճանապարհ,
 Ուր կուգես, գնա քեզ համար:
 Բայց սիրտը ծարավն է այրում,
 Բոցեր են վառվում բիբերում:
 Ո՛ւր գնա Արեգը ծարավ,
 Շատ աղի-լեղի էր իրավ
 Այդ ջուրը, այդ գետը պղտոր,
 Սե մահ էր, մահվան պես հզոր,
 Արեգը էլ չի դիմանում,
 Ճամփան էլ այս ո՞ւր է տանում,
 Ախ, մեկ է՝ հյուսիս, թե հարավ,
 Այնպես է, այնպես է ծարավ,
 Թվում է վայր կրնկնի հիմա
 Ու տեղից էլ վեր չի կենա:
 Տենչում է հրաշք մի աղբյուր,
 Ա՛խ, ինչպես կիմեր բուռ-բուռ:
 Ու հանկարծ աղբյուրը ցոլաց,
 Մահվան մեջ ժպիտ էր կենաց,
 Կանչում էր՝ խմիր և կապրես,
 Տանջում էր ծարավը այնպես
 Եվ Արեգն աղբյուրին թեքվեց,

Ուզում էր խմել և հիշեց
 Խրատն հարսիկի՝ շիմես,
 Հորդորն հարսիկի՝ զսպիր քեզ:
 Բայց այնպես, այնպես էր ծարավ,
 Չիմացավ, թե ինչպես ընկավ
 Պաղ ջրին ու խմե՛ց, խմե՛ց,
 Մինչև որ ծարավը կոտրեց:

Ու զրնգաց աստվածային մի մեղեդի սրտահույզ,
 Փերինները ջրի տակից թռվռալով ելան դուրս,
 Եվ ինչ մերկ էր՝ դարձավ կանաչ, ինչ թույլ շող էր՝ վառ
 ճաճանչ,

Փռվեց շորս դին դրախտն անուշ՝ աղբյուրներով մեղմականչ:
 Մշտադալար ծառ ու ծաղիկ օդը լցրին բույրերով,
 Պես-պես հավքեր, ծիածաններ՝ հազար ու մի թույրերով:
 Արեգն զգաց՝ վերին աշխարհն իրոք աշխարհ է վերին,
 Ուր բնակվում են լուսեղեն ոգիները երկնային:
 Կտրեց մատը ու աղ ցանեց վերքի վրա, որ ցավի,
 Մրմռա սիրտն ու չլինի վայելքներին ծարավի:
 Բայց փերիններն այնպես թեթև թռվռում են, երգ ասում,
 Որ հիշում է վերքի ցավը ասես հեռու երազում:
 Ինչքան դյուրթիչ ձայներ ունի չքնաղ աշխարհը վերին,
 Ինչքան քաղցր ու զրնգուն ծիծաղում է այս փերին:
 Երգում է նա, ինչպես կերգեր ինքը՝ բլբուլն հազարան,
 Երգով դյուրթում է Արեգին ու հորդորում է նրան.
 — Օ՛, հանդարտվիր այսուհետև, խաղաղվիր դու, հողածին,
 Չար կրքերը անցած հեռու օրերի մեջ մնացին,
 Ինչ որ վատ էր ու վճատ էր՝ թողիր այնտեղ, ներքեում,
 Մաքուր, մաքուր անուրջներն են հիմա ճամփադ արևում:
 Արժանի էս մեր դրախտին, մեզ հետ մեկտեղ ապրելու,
 Օտար հեռվից այս տեղերի դու առաջին այցելու:
 — Արի այստեղ, ամբոս ըմպիր,— կանչում է այլ մի փերի,—
 Կամ ուզում ես նստիր ինձ հետ ճերմակ թեխն ամպերի,
 Տե՛ս, տե՛ս, ինչպես սահում եմ ես թեթև, թեթև, բախտավոր,
 Դու էլ արի սահենք մեկտեղ, ոգի եղիր, ինչ կա որ:
 Ու կանչում են ամեն կողմից փերինները ձյունափառ

Ու ամբոյս են հրամցնում, արբեցնող երգ ու պար:
— Մեզ նայելիս չեն պղտորվում աչք աչքերը քո մաքուր,
Դու էլ մեզ պես լուսեղեն ես, դու՛ մեզ եղբայր, մենք քեզ՝
քույր:

Քո սրտի բլուր ծալքերի մեջ էլ մութ չունես, թեկուզ քիչ,
Ընդունում ենք քեզ դրախտի հավերժական բնակիչ:
Ու երգում են, էլի երգում այնպես անուշ, հոգեթով,
Ու պարում են, էլի պարում աղավնորեն ճախրելով,
Թվում է, թե մոռացել է հարբած Արեգն ամեն բան,
Մատից արշուն է կաթկթում, վերքը անցավ է սակայն:
— Թող մի կաթիլ ջուր քսեմ ես այս աղբյուրից քո վերքին,
Ու կբուժվի անփիչապես, չի մնա հետք իսկ չնչին:
Սարսափում է Արեգն հանկարծ, ինչ կլինի, թե լո՛ւի,
Զխոսի վերքն անկման ցավից իր հեռավոր աշխարհի,
Սպասում են հիմա այնտեղ հայրն ու այգին իր դարձին,
Ինչ իմանաս մարդիկ այնտեղ հիմա ինչեր արեցին,
Մեռչալ է այն քաղաքի պես իր քաղաքն էլ երեկ,
Դեղին դեր հաղթանակած՝ քրքջում է վայրենի:
— Ախ, թողեք ինձ, ով փերիներ, խղճացեք ինձ, բարիներ,
Գիտեք, ինչքան եմ տառապել, մինչ հասել եմ հողը ձեր:
Մեր երկիրը ձեռքից գնաց, պիտի տանեմ ես նրան
Իրեն հույս ու սպեղանի փրկիչ բլբուլն հաղարան:
Ասաց Արեգն ու դրախտով, կախարդական աշխարհով
Մի դյուխական շշուկ անցավ՝ թողեք, գնա անխռով,
Նա ամենից դժվարն հաղթեց հանուն տխուր իր երկրի,
Արժանի է, որ լիսսիրտ ցնծա հոգին ու բերկրի:
Նայեց Արեգն իր շորս կողմը, չքացել է ամեն բան,
Մնացել է իր ծարավը կտրող աղբյուրը միայն:

XX

Աչքովդ տեսածին ինչքան շատ հավատաս,
Հավատա մի քիչ էլ երազներին:
Ընկողմանած փափուկ անկողնում խաս՝
Տեսավ մի նոր երազ կապուտաշյա փերին:

Տեսավ ինչպես եկավ Արեգն ահա,
Անցավ տատասկների ու փշերի միջով,
Աղի-լեղի ջուրն էլ նրան տվեց ճամփա
Եվ ուղեկցեց անուշ իր կարկաշով:
Անգամ փերիները բաց թողեցին նրան
Իրենց հրապույրի գույն-գույն սրագայթից,
Եկավ, եկավ, եկավ աչք քաջասիրտ տղան,
Հասավ ահա դռանն իր պալատի:
Միտը խոյի դեմից առավ տվեց գայլին,
Խոտը գայլի դեմից դրեց խոյի առաջ,
Եվ ուտելով լենկած՝ նրան ճամփա տվին
Նույնիսկ խոյն ու գայլը՝ պահեստորդները իր քաջ,
Պալատ մտավ Արեգն ու խրատված ասես՝
Բաց դռները փակեց, փակ դռները բացեց,
Սանդուղքներով մարմար ելավ տանտիրոջ պես,
Ննջարանն իր մտավ, մի պահ՝ դյուխված կանգնեց:
Ճակատն իր համբուրեց քաջը անվախ,
Հետո շրթունքները համբուրեց տաք,
Առավ իր հաղարան հավքը չքնաղ,
Կրծքին սեղմեց, տարավ լույսն իր սսկվանդակ:
Բացեց աչքերն ահով տիրուհին բլբուլի,
Ի՛նչ լավ է, երազ էր, մղձավանջ էր մի շար,
Բայց շուրթերն այրվում են կրակով լի,
Տաք համբույրի հետքը նրանց վրա դեռ կար,
Իսկ բլբուլն հաղարան, իր բլբուլը... չկար,
Երազ չէր, ուրեմն, կտրիճն իրոք տարավ,
Հե՛յ, փակ դռներ, ամուր սեղմվեցեք իրար,
Փակեք նրա ճամփան, դռներ իմ լավ:
— Օ՛ֆ, տիրուհի, փակ մնացի՛նք,
Այս էլ քանի՛ հաղար տարի,
Մենք ժանգոտել, մզլել էինք,
Մեզ բաց արեց ձեռքն օտարի,
Թող բաց մնանք էլի մի քիչ,
Հետո էլի բռնենք նրան,
Բռնվեց՝ լավ, չբռնվեց՝
Բարով գնա նա իր ճամփան:

— Հե՛յ, բաց դռներ, շարժվեք, բռնեք նրան իսկույն,
ներս եք թողել գողին, այդ ինչպե՞ս եք հսկում:

— Օ՛ֆ, տիրուհի, բաց մնացինք,

Այս էլ քանի՛ հազար տարի,

Այնպես հոգնել, թմրել էինք,

Երբ մեզ փակեց ձեռքն օտարի,

Սպասիր քիչ հանգստանանք,

Հետո էլի բռնենք նրան,

Բռնվեց՝ լավ, չբռնվեց՝

Թող երկարի նրա ճամփան:

— Խոյ, դու բռնիր, իմ խոյ, գալլ, դու բռնիր, իմ գալլ,

Զթողենք, իմ քաջեր, առաջ անցնի մի քալլ:

— Այս էլ քանի՛ հազար տարի

Միս էր դրված խոյիս առաջ:

— Այս էլ քանի՛ հազար տարի

Խոտ էր դրված գալլիս առաջ,

Փոխեց տեղը միս ու խոտի,

Որ շմանք մենք անոթի,

— Հիմա խոյս խոտ եմ ուտում:

— Հիմա գալլս միս եմ ուտում:

— Օ՛ֆ, տիրուհի, մի քիչ ուտենք,

Հետո էլի բռնենք նրան,

Բռնվեց՝ լավ, չբռնվեց՝

Օրհնված է նրա ճամփան:

— Խնդրում եմ, փերիներ, կախարդեցեք նրան,

Գողացել տանում է բլբուլս հազարան,

Գողացել է սիրտս էլ բլբուլի հետ,

Շուրթերը շուրթերիս դռշմել են հետք:

— Հերիք մնար զառ վանդակում

Հրաշք հավքը քո հազարան,

Կյանքդ հերիք մնար դժգույն,

Զսիրերի դու ոչ մի բան:

Տարավ սիրտդ, հավքդ տարավ,

Մի վախենա անմահ մեր քույր,

Մաքուր ձեռքեր ուներ իրավ,

Մաքուր խոհեր, իղձեր մաքուր:

— Հե՛յ, աղի-լեղի ջուր, լսիր ինձ գոնե դու,
Կտրիր քաջի ճամփան, կրծքով կանգնեցրու:

— Զէ՛, տիրուհի, թող որ գնա,

Աղի-լեղի ջուր չեմ հիմա,

Նրա շուրթերն ինձ փոխեցին,

Կաթիլները իմ դառնածին

Հիմա քաղցր ու սառն են այնպես,

Որ դու ինքդ էլ խմել կուզես:

— Դուք մնացիք միայն, տատասկ ու փուշ,

Քրքրեք ոտքերը, դարձրեք նրան անուժ:

— Ես տատասկ չեմ:

— Ոչ էլ ես՝ փուշ:

— Նրա խոսքով դարձանք քնքուշ,

Մենք ծաղիկ ենք, մենք ծաղիկ ենք,

Նրա ոտքերն համբուրեցինք,

Ու դրանով երջանիկ ենք

Ու դրանով միշտ գեղեցիկ,

Մենք թույլ տվինք կտրիճն անցնի,

Զմրուխտ հավքի թևին հիմա

Արդեն անցավ կեսը ճամփի,

Մյուս կեսն էլ բարով գնա:

XXI

Էլ վերջ, հերիք էր ողբար ու թախծեր,

Պարեց ու երգեց բանաստեղծը ծեր.

— Քաջը բերեց քաջաբար

Իմ երազները աշխարհ,

Էլ չեն լինի մաղձ ու ոխ,

Սրտեր՝ իրար հռչատող,

Փրկությունն է աշխարհի,

Ի՛նչ առավոտ է բարի:

Ապա համբուրեց բանաստեղծը ծեր

Հազարան հավքի թևերը բոցե,

Խառ փետուրները քսեց երեսին,

Ու. հոգնած աչքերն հավետ փակվեցին:

Թագեց Արեգը իր բարեկամին,
 Կաղնուց ճյուղ կտրեց ու տնկեց շիրմին,
 Որ աճի, խշշա՝ կյանքի ծառ դարձած:
 Ու Զմրուխտ հավքը սլացավ դարձյալ,
 Հասավ սև դեի աշխարհը դեռ սև,
 Ողջը սև, թեև շուրջն արև-արև:
 — Բլբուլ ջան, երգիր, շնորհքդ ցույց տուր,
 Աշխարհն այս հերիք մնա սև, տխուր:
 Նոր տիրոջ խոսքը դեռ չվերջացած՝
 Երգեց բլբուլը, անուշ գեղգեղաց,
 Երկինքը կապեց շքեղ ծիածան,
 Գույն-գույն ծաղիկներ դաշտում արթնացան,
 Կանաչ գորգ փովեց սարերի լանջին,
 Սև ծառը իսկույն տվեց կանաչին,
 Սև ջուրը կապույտ ալիքներ տվեց,
 Սև ջրընկեցը ճերմակ փրփրեց:
 Սև մնաց միայն հողը բարեբեր,
 Բայց սև, որ կանաչ ու կարմիր կապեր:
 Ծովի արքայի դուստրը կապտաշվի
 Երբեմնի գերին աճեղ սև դեի,
 Արեգի հարսիկն անուշ ու խելոք
 Տեսավ, հասկացավ, որ եկել իրոք,
 Արեգն է եկել հրաշք հավքի հետ,
 Արարել հրաշքն այս դարնանավետ:
 Հագավ ծովագույն զգեստն իր շքեղ,
 Սանրեց մազերը իր հրաշագեղ,
 Ելավ իր երազ քաջին ընդառաջ,
 Որը գալիս է ճամփեքով կանաչ:
 — Բարև, կտրիճ, բարո՞ւ վ եկար,
 Սպասել եմ ես քեզ երկար,
 Ամեն ցերեկ՝ իմ մտքի մեջ,
 Ամեն գիշեր երազ եկար:
 Առաջ ու զրկեց աղջիկն Արեգին,
 Համբուրեց նրա ճակատը կրկին,
 Ու էլի իջավ շուրթերին հասավ,
 Սիրտը շուրթերի գինուն էր ծարավ:

— Չէ՛, հարսիկ իմ սիրավոր,
 Կինն ես իմ միջնեկ եղբոր:
 Իմ սիրտը այնտեղ մնաց՝
 Քո քրոջ տեսքին գերված:
 Հասցնեմ բլբուլն այգին,
 Ետ դառնամ կարոտագին,
 Ու առնեմ վառ քույրիկիդ,
 Տուն տանեմ զառ քույրիկիդ:
 Լսեց գեղուհին, չընդվզեց հոգին,
 Քրոջ պես նայեց այս անգամ՝ քաջին
 Ու հարսիկի պես,
 Ե՛վ անդորր, և՛ հեղ:

XXII

Կարմիր աշխարհն ու աշխարհն էլ սպիտակ
 Կանաչ հագան հրաշք հավքի տակ:
 Արեգն եկավ՝ հետը հարսներն իր սիրուն,
 Ձեզ, եղբայրներ, տեսեք, ի՞նչ գանձ է բերում:
 Ու վերջացավ ճանապարհն էլ այն անդարձ,
 էլ ի՞նչ անդարձ, եղավ ահա վերադարձ:
 Երեք ճամփի փունջ հանգույցում վերստին
 Նստած էր նա՝ այն իմաստուն ծերունին:
 — Բարե, պապի ամենագետ ու անհուն,
 Ո՞ւր են, ասա, իմ եղբայրներն աշխարհում,
 Նրանք եկել մեր երկի՞րն են գնացել,
 Թե՞ հուսահատ օտար հողում մնացել:
 — Ոչ եկել են, ոչ էլ կդան պարզերես,
 Ինքզ պետք է գնաս ճիմա և բերես:
 Ես տեսնում եմ նրանց քաղաքը ահա,
 Քիչ որ գնաս՝ քո աչքին էլ կերևա:
 Ողջը թողած՝ ուղիղ բազնիս կշտապես,
 Աշխատում են նրանք այնտեղ ճորտի պես,
 Մեկն հեղցի կբաղն է միշտ պահում վառ,
 Մեկը մոխիրն է դուրս թափում անդադար:
 ... Ոտքով գնաց, ձիով եկավ քաջարին,

Մենակ գնաց, մենակ շեկավ նա կրկին,
 Կողքին երկու եղբայրներն են՝ ձի հեծած:
 — Օրհնիր, պապի, դու մեր ճամփան մնացած:
 — Գնա, կտրիճ, քո հազարան հավքը տար,
 Տեղ կհասնեն ձեզնից երկուսն անվթար,
 Մեկը, սակայն, ավելի ուշ կհասնի,
 Դեռ իր ճամփին մի փորձանք էլ կտեսնի...
 — Հե՛յ վախ, պապի, դու մեզ լավ բան չասացիր,
 Տնքաց քաջը և ուզում էր քշել ձին:
 — Կաց դեռ, կտրիճ, կանչեց գերին սև դևի,
 Ինձ արձակիր, ծովը գնամ իմ ծավի,
 Ես չեմ ուզում կինը լինել քո եղբոր,
 Մոխրոտի հետ ես չեմ ապրի բախտավոր:
 Ասաց, ձիու մի մազ հանեց իր ծոցից,
 Վառեց մազը ու հալտնվեց Քամի ձին:
 — Ներիր դու ինձ, բարի կտրիճ,— ու ցուլաց,
 Թռավ դեպի իր կարոտի ծովը բաց:
 — Ինձ էլ ներիր,— ասաց չքնաղը երկրորդ,—
 Այս եղբայրդ էլ նույնքան զարշ է և մոխրոտ,
 Ես կգնամ պայծառ ճամփով մարդկային
 Սփռփեղու սիրո տխուր արքային:

XXIII

Վերադարձի ճամփան ինչ ուրախ է, ինչ լավ,
 Բայց չեն ցնծում երկու եղբայրները բնավ,
 Սակայն ինչպե՞ս ցնծան, երբ իրենց ականջում
 Այն լույս աղջիկների ծաղրն է հնչում:
 Այգալես պիտի տանն էլ ծաղրեն անգթաբար,
 Եվ փնտրում են նրանք ազատվելու մի ճար:
 Ու դռան, ի՞նչ դռան, վաչ ձեր գտած ճարին,
 Խոր ջրհորի վրա գորգ փռեցին մի հին,
 Իրենք երկու ծայրին, իսկ Արեգին ազնիվ
 Մեջտեղ նստեցրին իբրև պատիվ:
 — Հաց կեր, մեր քաջ եղբայր:— Ու իրենք կանգնեցին,
 Քաջը ջրհորն ընկավ՝ ձեռքը մեկնած հացին:

Տոնն կգնան նրանք՝ երկու եղբայր մոխրոտ,
 Ի՞նչ ստեր կփչեն արքա հոր մոտ:
 «Մի հավատա, հայր իմ, դու ստերին նրանց,
 Քո Արեգն այստեղ է, սուտ է, դեռ չի մեռած:
 Նրանք մեռցրին ինձ, որ հավատաս, հայր իմ,
 Թե իսկապես իրենք հրաշք հավքը բերին»:

XXIV

Այգու խորքում, այգու դռան
 Ծովացել են մարդիկ,
 Պիտի բլբուլը հազարան
 Հիմա երգի քաղցրիկ:
 — Դե, սիրասուն իմ զավակներ,
 Ասեք, երգն սկսի,
 Իր մեծ երգը դարնանաբեր,
 Փրկիչ երգը ասի:
 Առաջ եկավ ավագ որդին.
 — Զան, բլբուլ ջան, երգիր:
 Բլբուլը լուռ նայեց չորս դին,
 Ոչ մի հնչյուն երգի:
 Բայց աչքերից նրա տխուր,
 Հրաշք է իսկական,
 Որպես արցունք՝ թափվող բուռ-բուռ,
 Մարգարիտներ ընկան:
 — Նա երգ չունի, հայր իմ արքա,
 Նա մարգարիտ ունի,
 Ավելի լավ, ուզում է նա
 Հարստանանք էլի:
 — Ի՞նչ եմ անում մարգարիտը,
 Գանձարանում լիքն է,
 Լալիս է նա, ճշմարիտ է,
 Լցված է սրտիկը:
 Առաջ եկավ միջնեկ որդին,
 Կանգնեց բլբուլի դեմ.
 — Շատ ես երգել, երգիր կրկին,

Մեկ էլ ձայնդ լսեմ:
 Բայց բլբուլը լուռ է նորից,
 Այնպես լուռ է, տխուր,
 Մարգարիտներ է աչքերից
 էլի թափում բուռ-բուռ:
 Միծաղեց ամբողջը այդ լուռ լացի վրա,
 Այնպես եղծված ու բիրտ, շար էր սիրտը նրա:
 Մաղրի բարեր նետեց, բայց հաղիվ մի վայրկյան,
 Աչքերի մեջ ինչ-որ շողեր բնկան:
 Կապուտաշյա փերին՝ ճառագայթներ ձեռքին,
 Կապուտաշյա փերին՝ հրեղեն ձին տակին,
 Գալիս էր մեջտեղով երկնքի ու երկրի,
 Մի մոտեցած արև, ողջը հիմա կայրի:
 Գալիս ու բարկացած ձայն էր տալիս.
 — Հեյ, հեյ, ո՞վ է ձեզնից տիրացել բլբուլիս,
 Ալամ արքա, լսիր, բլբուլս տուր
 եվ բերողին տուր ինձ, նա ո՞ւր է, ո՞ւր:
 եթե չտաս՝ ողջը կայրեմ ու կավերեմ,
 Դուք ցած՝ շորացած խոտ, ես բոց՝ ձեզնից վեր եմ:
 Ալամ արքան նայեց որդիներին մոռյլ,
 Ավազ որդին վախով դեպ աղջիկն արավ քայլ.
 — Իջիր, չքնաղ, իջիր, ես քեզ պատմեմ մեկ-մեկ,
 Մեղմացրու շողերդ, ծակում են, ինչպես տեղ:
 Մի անտառում, բարձր ծառի վրա
 Թևերն իրար տալիս, երգում էր նա...
 — Հեյ, ուղարկիր, արքա, իսկական բերողին,
 Ես վեր ինչպես կայծակ, դուք ծառ՝ կպած հողին:
 Գնաց միջնեկ որդին, նա էլ՝ այսպես, այսպես,
 Մի դե կար, հաղթեցինք եղբայրս ու ես...
 — Հեյ, թագավոր, տուր ինձ իսկական հերոսին,
 Եվ ոչ թե ուղարկիր հաջորդ ստախոսին:
 Նայեց մոռյլ արքան որդիներին երկու,
 Յասման ամպ էր կարծես տխուր ու ահարկու,
 — Պիտի բռնած լինեն լոկ ձեռքերը արդար,
 Լոկ ձեռքերը մաքուր բլբուլն այս լուսավառ,
 Կեղտոտ են ձեր ձեռքերն ու արյունոտ,

Ո՞ւր է Արեգն իմ քաջ, անեծք ձեզ ու ամոթ:
 Լուռ են որդիները, խոսքեր չկան,
 Դողում են վախվորած, դողում է և արքան,
 Ի՞նչ պատասխան կտան, չա՞ր, թե՞ բարի,
 Ահ, դողում են, պարզ է, գործ են արել շարի,
 եվ այդ պահին եկավ, քաջ Արեգը եկավ,
 (Հանել էր ջրհորից մի զթասիրտ պառավ)
 Կապուտաշյա փերին նայեց՝ սիրույց դողաց,
 նայեց՝ ժպտաց անուշ և ձիուց իջավ ցած:
 — Ողջուն, ծովի աղջիկ, ի՞նչ լավ արիր եկար,
 էլ չեմ անցնի անցած ճանապարհս երկար:
 Պիտի դաշի, չքնաղ, պիտի դաշի քեզ մոտ:
 Իմ ողջունը տալի դաշլ ու խոյին ծանոթ,
 Աղի-լեզի ջրից՝ հիմա ջինջ, քաղցրահամ,
 Պապակած խմեի երկրորդ անգամ,
 Ու տուն բերեի քեզ սիրո ճամփով պայծառ,
 Բայց դու ինքդ եկար, ի՞նչ լավ արիր եկար:
 Դրկեց Ալամ արքան խիզախ իր Արեգին
 Խնդովյունից լացեց՝ նրան սեղմած կրծքին:
 Իբրև հին ծանոթի տվեց ողջուն
 Մարդու բնույթն հեզնող կապուտաշյա փերուն:
 Հետո խնդրեց որդուն արքայաբար.
 — Դե թող երգի հավքը, սպասել ենք երկար:
 Մոռեցավ Արեգը ոսկեվանդակ հավքին,
 Բաց արեց վանդակը, հորդորեց քնքաղին.
 — Բաց քո լեզուն, բլբուլ, երգիր, իմ հագարան,
 Թող այգին ու մարդիկ առնեն փայլն առաջվան:
 Թռավ, կանգնեց հավքը մի շորացած ճյուղի,
 Երգեց այնպես, ասես քնար էր յոթնադի,
 Զէ, քնարն ի՞նչ, ասես ինչ-որ լույս էր երգում
 Կախարդական, թեթև, վսեմորեն ղեզուն,
 Նախ կանաչեց ճյուղը նրա ոտքի տակի,
 Մարդիկ տեսան հրաշքն ու լուռ իջան ծնկի,
 Մեկ էլ, երբ նայեցին շուրջը իրենց,
 Վառ կանաչը նրանց աչքը շոյեց:
 Այգին առաջվա պես շեն է ու լի,

Բայց դեռ ծորում էր երգն արարիչ բլբուլի,
Որ սրտերն էլ այդպես լինեն անփուշ,
Միտքը լինի անշար, խոսքը՝ սրնգանուշ:

XXV

Հառաչանքով է բռնվել երկիրն Ալամ արքայի,
Հառաչում են հոգիները, որ շար էին, ամայի,
Ամեն մեկը մեղքն իր լալիս, հեծեծում է խղճի հետ,
Հեծեծանքն է երկիրն առել, դա ցավ է մեծ, ոչ աղետ:
Մաքրվում են հոգիները արատներից բյուրանուն,
Ու նորոգված ծնվում նորից տառապանքի մեջ անհուն,
Մոռացվում է քիչ-քիչ հինը, հառաչանքն է պակասում,
Եվ երկիրը ցնծության մեջ՝ անրիժ կյանք է սկսում,
Բայց երկու սիրտ, երկու եղբայր հեծեծում են նորից նոր,
Նրանց վերքը բուժում չունի, ոչ էլ նրանց խիղճն՝ անդորր:
Եկան նրանք արքա հոր մոտ, ավագ որդին խոսեց նախ.
— Հայր իմ, ինչպե՞ս կոչվեմ որդիդ, երբ եղել եմ ես

խարդախ,

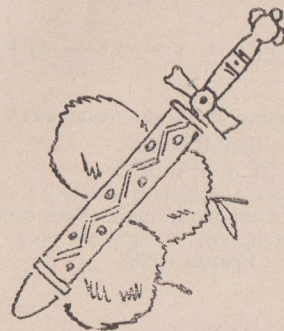
Արժանի եմ ես զխառաման, բայց չտվիր դու վճիռ,
Նույնիսկ երկրից չարտաքսեցիր, անարժանիս խղճացիր:
Ես, քո որդին, պիտի այդքան, պիտի այդպես չեղծվեի,
Ի՞նչ էի ես, գծում ու նենգ՝ ուրիշներից ավելի:
Ինչպե՞ս ասեմ մարդ եմ հիմա, երբ եղծվեցի ես այդքան,
Գավ նյութեցի իմ հարազատ, բարի եղբոր դեմ անգամ,
Ոչ մի վայրկյան ու ոչ մի ժամ չեմ մոռանում, հայր իմ, հայր,
Որ մարդ չեղա ու թաղվեցի մեղքի ճահիճը անծայր,
Ու դա անվերջ սիրտս է ճղմուն, ճշում խորքում իմ հոգու,
Որ իրավունք չունեմ բնավ մարդ ու որդիդ կոչվելու:
— Իրավ ասաց մեծ եղբայրս, — խոսեց միջնեկն էլ տխուր,
Այդ նույն ցավը իմ սիրտն էլ է արյունաքամ անում լուռ,
Քեզ տեսնելիս կամ Արեգին սաստկանում է ավելի,
Ես զլուխս ցած եմ կախում ամոթահար, խղճալի:
Հայր իմ, թույլ տուր մենք հեռանանք, գնանք օտար մի

աշխարհ,

Քարշ տանք այնտեղ ոչինչ չարժող գոյությունը մեր թշվառ:
Չի մնալու գահդ թափուր, մենք անարժան ենք գահին,

Արժանավոր Արեգը կա իր վեհ հոգով մարդկային:
Այն աշխարհում, ուր մենք եղանք, այնքան ցավեր կան
արթուն,

Թե ճար անենք՝ մեր մեղքերին դա կլինի թողություն...
Ալամ արքան լսեց, լսեց ու շշնջաց՝ գնացեք:
Ու դուրս եկան հառաչանքով ավագ որդին ու միջնեկ:
Ասում են, թե մինչև այսօր նրանք ապրում աշխարհում,
Որտեղ մարած օջախ տեսնում, ձեռք են մեկնում ու վառում,
Եվ ապրում է Արեգն անմեռ, դրանից է, որ այսպես
Այն հազարան հրաշք հավքին հավատում ենք դու և ես:

Վարդանյան Վաչագան Լևոնի
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԼԹՈՒԿ
Պ Ն Ե Մ

Գ ա ռ ա ճ ա կ ա ն մ ի շ ի ն և ր ա ճ ճ ր ա ճ ի ի ն ա մ ա ռ

Варданян Вачаган Леонович
ЖАР-ПТИЦА
П о э м а
(На армянском языке)
Для среднего и старшего школьного возраста
Издательство «Советакан грох»
Ереван—1982

Խմբագիր՝ Էդ. Ս. Ավագյան
Նկարիչ՝ Խ. Ն. Գյուլամիրյան
Գեղ. խմբագիր՝ Ս. Ս. Սարգսյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ա. Յ. Կովկասյան
Վերատպող սրբագրիչ՝ Զ. Ս. Կառապետյան

ИБ № 2986; ԿՖ 06804

Հանձնված է շարվածքի 22. 02. 82:

Ստորագրված է տպագրության 28. 04. 82 թ.:

Ֆորմատ 60×84¹/₁₆: Թուղթ տպագրական № 2: Տառատեսակ՝ «Գրքի սովորական»:
Տպագրությունը՝ բարձր՝ 2,79 պայմ. տպ. մամ., 2,2 հրատ. մամ.: Տպաքանակ՝
5 000: Պատվեր՝ 548: Գինը՝ 10 կոպ.:

«Սովետական գրող» հրատարակչություն, Երևան-9, Տեղյան 91:

Издательство «Советакан грох», Ереван-9, ул. Теряна 91.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ, պոլիգրաֆիայի և գրքի առևտրի գործերի պետական կոմիտեի Արտաշատի շրջանի տպարան:

Арташатская районная типография Госкомитета по делам издательства, полиграфии и книжной торговли Арм. ССР.